

**BALKANS
GROW**

green resilient organic wisdom

**Co-funded by
the European Union**

MATERIAL TRAJNIMI

MODULI 6

MENAXHIMI NË SEKTORIN BUJQËSOR

Financuar nga Bashkimi Evropian. Megjithatë, pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë vetëm të autorit(ëve) dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të Bashkimit Evropian ose të Agjencisë Ekzekutive Evropiane për Arsimin dhe Kulturën (EACEA). As Bashkimi Evropian dhe as EACEA nuk mund të mbahen përgjegjës për to.

TITLE

Materiali Trajnues BalkansGrow - Moduli 6: "Menaxhimi në Sektorin Bujqësor"

KOORDINIMI I PROJEKTIT ERASMUS+ BALKANSYGROW

Universiteti i Mariborit

REDAKTIMI DHE KOORDINIMI I DOKUMENTIT

Asociació Cultural CRESOL

AUTORËT

Isis Torales (Asociació Cultural CRESOL)

José Segarra (Asociació Cultural CRESOL)

Imane Ouadi (Asociació Cultural CRESOL)

RISHIKIMI

Marina Tosheska (LAG AGRO LIDER)

Gjorgjija Gagaleski (LAG AGRO LIDER)

Ivan Marković (CSO, Centre for Vocational Education)

Milica Jaramaz (CSO, Centre for Vocational Education)

Polona Šprajc (FOV, UM)

Zorana Markovic (CRNVO)

Petar Knežević (CRNVO)

Enida Bogdani (KUTIA)

Julia Çekrezi (KUTIA)

Erina Disho ("Mihal Shahini" VET School)

Ana Mino ("Mihal Shahini" VET School)

DATA E BOTIMIT

Qershor 2026

FINANCIMI

Agjencia Ekzekutive Evropiane për Arsimin dhe Kulturën (EACEA), Programi Erasmus+, Bashkimi Evropian.

Projekti	Green Resilient Organic Wisdom
Akronimi:	BALKANSYGROW
Nr. iProjektit:	101242707
Slot	ERASMUS-EDU-2025-CB-VET (Capacity building in the field of Vocational Education and Training (VET))
Të Drejtat e Autorit:	© artnerët e Konsorciumit BALKANSYGROW, 2026. Ky rezultat është me burim të hapur dhe përmban punë origjinale të papublikuar, përveç rasteve kur tregohet qartë ndryshe. Riprodhimi autorizohet me kusht që burimi të njihet. Financuar nga Bashkimi Evropian; pikëpamjet nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të BE-së ose EACEA-s.
	
 Co-funded by the European Union	Bashkë-financuar nga Bashkimi Evropian. Pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë vetëm të autorit(ëve) dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të Bashkimit Evropian ose të EACEA. As Bashkimi Evropian dhe as EACEA nuk mund të mbahen përgjegjës për to.

PËRMBAJTJE

Ky material trajnimi është pjesë e një manuali prej gjashtë modulesh, të zhvilluar në kuadër të projektit BalkansGrow. Ai shërben si një udhëzues praktik i krijuar për të mbështetur profesionistët dhe edukatorët në mësimdhënien e bujqësisë së qëndrueshme. Ky modul specifik trajton temat e mëposhtme:

1. Hyrje	4
2. Praktika të Menaxhimit të Qëndrueshëm në Agrikulturë	6
2.1. Koncepte Kyç	6
2.2. Situata Aktuale dhe Sfidat	13
2.2.1 Sfidat Mjedisore	14
2.2.2 Sfidat Ekonomike	17
2.2.3 Sfidat Sociale dhe Hendeku Kapaciteteve	18
2.3. Praktikrat dhe Metodrat më të Mira.....	20
2.4. Raste Studimore.....	22
2.4.1. Agrikultura Organike si një Strategji Menaxhimi të Qëndrueshme (Serbia)	22
2.4.2. Drejt Menaxhimit të Patates të bazuar në precizionin e të dhënave (Hollandë)	24
2.5 Mjete dhe Resurse të dobishme.....	25
2.6. Aktivitete Praktike.....	27
2.6.1 Të kuptosh Qëndrueshmërinë e Fermës.....	27
2.6.2. Të Zhvillosh një Plan Menaxhimi të Qëndrueshëm për Fermën.....	29
3. Përfundime	31
4. Fjalori Termave.....	32
5. Referenca	34
Apendix.....	39
Apendiks 1. Fletë Pune për Vlersimin e Qëndrueshmërisë së Fermës	39
Apendiks 2: Modeli i Planit të Menaxhimit të Qëndrueshëm të Fermës.....	42

1. Hyrje

Bujqësia moderne po i nënshtrohet një transformimi të rëndësishëm për shkak të ndryshimeve klimatike, presioneve mjedisore, paqëndrueshmërisë së tregut, zhvillimit teknologjik dhe ndryshimit të pritshmërive të konsumatorëve. Sistemet bujqësore pritët gjithnjë e më shumë të sigurojnë jo vetëm siguri ushqimore dhe performancë ekonomike, por edhe mbrojtje të mjedisit, ruajtje të biodiversitetit dhe përdorim të qëndrueshëm të burimeve natyrore. Në këtë kontekst, bujqësia rigjeneruese dhe ajo e qëndrueshme po bëhen qasje thelbësore për të garantuar qëndrueshmërinë afatgjatë të prodhimit bujqësor dhe komuniteteve rurale.

Njëkohësisht, prodhuesit dhe organizatat bujqësore përballen me sfida të shumta, duke përfshirë degradimin e tokës, rritjen e kostove të prodhimit, zinxhirët e furnizimit të paqëndrueshëm, mungesën e fuqisë punëtore dhe kërkesën në rritje për ushqime organike dhe të prodhuara në mënyrë të qëndrueshme. Adresimi me sukses i këtyre sfidave kërkon më shumë sesa thjesht njohuri teknike bujqësore. Ai kërkon gjithashtu menaxhim efektiv, planifikim strategjik, vendimmarrje financiare, përshtatje ndaj tregut dhe organizim efikas të operacioneve bujqësore.

Menaxhimi në sektorin bujqësor luan një rol vendimtar në mbështetjen e tranzicionit drejt sistemeve bujqësore më të qëndrueshme dhe rigjeneruese. Praktikë efikase të menaxhimit mund t'i ndihmojnë bizneset bujqësore të optimizojnë burimet, të përmirësojnë produktivitetin, të forcojnë qëndrueshmërinë ekonomike dhe t'u përgjigjen në mënyrë më efektive ndryshimeve mjedisore dhe të tregut. Në sistemet e bujqësisë organike dhe rigjeneruese, menaxhimi është veçanërisht i rëndësishëm për shkak të kompleksitetit të balancimit të objektivave mjedisore, ekonomike dhe sociale.

Në këtë kontekst, qëllimi i këtij moduli është t'u sigurojë trajnerëve, profesionistëve të bujqësisë, edukatorëve dhe nxënësve njohuri thelbësore dhe aftësi praktike në menaxhimin e sektorit bujqësor, me një fokus të veçantë te qëndrueshmëria, efikasiteti dhe bujqësia organike. Moduli prezanton parimet kryesore të menaxhimit, mjetet e planifikimit financiar dhe strategjik, qasjet e menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve dhe metodat për përshtatjen e ndërmarrjeve bujqësore ndaj kërkesave në zhvillim të tregut dhe kërkesave për qëndrueshmëri.

Pas përfundimit të këtij moduli, trajnerët dhe nxënësit do të jenë në gjendje të:

- Kuptojnë parimet themelore** të menaxhimit në bujqësinë e qëndrueshme.
- Identifikojnë sfidat kryesore** që ndikojnë në sistemet e prodhimit bujqësor dhe organik.
- Zbatojnë mjete të planifikimit financiar dhe strategjik** brenda ndërmarrjeve bujqësore.
- Përmirësojnë efikasitetin dhe qëndrueshmërinë** në menaxhimin e fermave dhe agrobizneseve.
- Analizojnë tendencat e tregut dhe kërkesat e konsumatorëve** në lidhje me produktet e qëndrueshme dhe organike.
- Mbështesin proceset e vendimmarrjes** në lidhje me praktikën bujqësore rigjeneruese dhe të qëndrueshme.
- Promovojnë inovacionin, efikasitetin e burimeve dhe qëndrueshmërinë afatgjatë** të bujqësisë.

Ky modul është veçanërisht i rëndësishëm për rajonin e Ballkanit, ku bujqësia mbetet një sektor i rëndësishëm ekonomik dhe një komponent kyç i zhvillimit rural. Shumë vende në rajon aktualisht janë duke kaluar drejt sistemeve bujqësore më të qëndrueshme, të harmonizuara me qëllimet e qëndrueshmërisë së Bashkimit Evropian, parimet e bujqësisë rigjeneruese dhe standardet e prodhimit organik. Forcimi i kompetencave menaxheriale mund t'i ndihmojë prodhuesit dhe organizatat bujqësore të përmirësojnë konkurrencën, të rrisin qëndrueshmërinë dhe të mbështesin ekonomitë rurale të qëndrueshme.

Moduli është i lidhur ngushtë me modulet e tjera të trajnimit brenda programit:

- Modulet hyrëse, mbi bujqësinë rigjeneruese, marrëdhëniet tokë-klimë-bimë dhe rolin e kafshëve në agroekosisteme ofrojnë themelet shkencore dhe praktike të bujqësisë së qëndrueshme.
- Moduli mbi menaxhimin tërësor dhe zinxhirët e qëndrueshëm të furnizimit, fokusohet në integrimin e prodhimit rigjenerues në sistemet më të gjera bujqësore.

Ky modul i plotëson këto tema duke ofruar kompetencat menaxheriale, organizative, financiare dhe strategjike të nevojshme për të zbatuar praktikën bujqësore të qëndrueshme në mjediset reale biznesi. Ai gjithashtu mbështet objektivat e modulit të

Marketingut Dixhital në Bujqësinë e Re, duke forcuar zhvillimin strategjik të biznesit dhe të menduarit të orientuar drejt tregut në bujqësinë e qëndrueshme.

2. Praktika të Menaxhimit të Qëndrueshëm në Agrikulturë

2.1. Koncepte Kyç

Definicion e Esenciale

Praktikat e menaxhimit të qëndrueshëm në bujqësi i referohen planifikimit, organizimit dhe zbatimit të aktiviteteve bujqësore në mënyra që sigurojnë produktivitet afatgjatë, duke minimizuar ndikimet mjedisore dhe duke mbështetur qëndrueshmërinë sociale dhe ekonomike. Këto praktika integrojnë mbrojtjen e mjedisit, menaxhimin efikas të burimeve, qëndrueshmërinë ekonomike dhe përgjegjësinë sociale në proceset e vendimmarrjes bujqësore. Prandaj, menaxhimi i qëndrueshëm bujqësor synon të balancojë prodhimin e ushqimit me ruajtjen e ekosistemeve natyrore, biodiversitetin, pjellorinë e tokës dhe burimet ujore (de Oliveira Lima et al., 2024).

Sipas Komisionit Evropian, bujqësia e qëndrueshme luan një rol qendror në arritjen e objektivave të Marrëveshjes së Gjelbër Evropiane (Komisioni Evropian, 2019) dhe Strategjisë "Nga Ferma në Pirun" (Komisioni Evropian, 2020), të cilat promovojnë sisteme ushqimore neutrale ndaj klimës, efikase në përdorimin e burimeve dhe përgjegjëse ndaj mjedisit. Praktikat e menaxhimit të qëndrueshëm mbështeten gjithnjë e më shumë nga Politika e Përbashkët Bujqësore (PPB) 2023–2027, veçanërisht përmes eko-skemave, masave për mbrojtjen e biodiversitetit dhe iniciativave për përshtatjen ndaj klimës (Komisioni Evropian, 2021a). Këto korniza politike inkurajojnë fermerët dhe menaxherët bujqësorë që të adoptojnë metoda më të qëndrueshme prodhimi, të përmirësojnë menaxhimin e tokës dhe ujit, të reduktojnë emetimet e gazeve serrë dhe të forcojnë mbrojtjen e biodiversitetit. Për më tepër, PPB 2023–2027 promovon inovacionin, dixhitalizimin dhe transferimin e njohurive në zonat rurale, duke mbështetur qëndrueshmërinë afatgjatë dhe konkurrueshmërinë e sektorit bujqësor. Si rrjedhojë, praktikat e menaxhimit të qëndrueshëm po bëhen një komponent thelbësor i zhvillimit modern bujqësor dhe planifikimit strategjik në mbarë Evropën, veçanërisht në rajonet që po i nënshtrohen tranzicionit bujqësor dhe mjedisor, siç është Ballkani Perëndimor.

Menaxhimi bujqësor mund të përkufizohet si procesi i planifikimit, organizimit, drejtimit dhe kontrollit të burimeve bujqësore dhe aktiviteteve të prodhimit me qëllim arritjen e objektivave specifike ekonomike, mjedisore dhe sociale (Đokić et al., 2022). Menaxhimi modern bujqësor shtrihet përtej administrimit tradicional të fermës dhe përfshin planifikimin strategjik, menaxhimin e qëndrueshmërisë, monitorimin mjedisor, inovacionin teknologjik, menaxhimin financiar dhe reduktimin e riskut (Tsangas et al., 2020). Menaxhimi efektiv bujqësor kërkon gjithashtu përshtatje të vazhdueshme ndaj ndryshimit të kushteve mjedisore, kërkesave të tregut, zhvillimeve teknologjike dhe kornizave politike. Në bujqësinë moderne, vendimet menaxheriale luajnë një rol vendimtar në përmirësimin e produktivitetit, garantimin e përdorimit efikas të burimeve, mbështetjen e zhvillimit të qëndrueshëm rural dhe rritjen e qëndrueshmërisë afatgjatë dhe konkurrueshmërisë së sistemeve bujqësore.

Qëndrueshmëria në bujqësi kuptohet zakonisht përmes tri dimensioneve të ndërlidhura: qëndrueshmëria mjedisore, ekonomike dhe sociale. Këto dimensionë së bashku formojnë bazën për zhvillimin e qëndrueshëm bujqësor dhe menaxhimin strategjik (Tsangas et al., 2020). Qëndrueshmëria mjedisore fokusohet në mbrojtjen e burimeve natyrore, ruajtjen e biodiversitetit, reduktimin e ndotjes dhe ndërtimin e qëndrueshmërisë ndaj klimës. Qëndrueshmëria ekonomike i referohet ruajtjes së përfitueshmërisë, produktivitetit dhe konkurrueshmërisë afatgjatë të sistemeve bujqësore, ndërsa qëndrueshmëria sociale përfshin zhvillimin rural, sigurinë ushqimore, mirëqenien e fermerëve, arsimin dhe përfshirjen sociale.

Në menaxhimin bujqësor, këto dimensionë janë të ndërlidhura ngushtë dhe nuk mund të trajtohen veçmas. Sistemet bujqësore të qëndrueshme kërkojnë vendimmarrje të balancuar që mbështet njëkohësisht mbrojtjen e mjedisit, qëndrueshmërinë ekonomike dhe stabilitetin social brenda komuniteteve rurale. Për shembull, praktikatat bujqësore përgjegjëse ndaj mjedisit mund të përmirësojnë pjellorinë afatgjatë të tokës dhe efikasitetin e burimeve, ndërsa menaxhimi i qëndrueshëm ekonomikisht mbështet përfitueshmërinë e fermës, inovacionin dhe qëndrueshmërinë ndaj luhatjeve të tregut. Njëkohësisht, qëndrueshmëria sociale kontribuon në forcimin e jetesës rurale, ruajtjen e njohurive bujqësore dhe mbështetjen e zhvillimit afatgjatë të komuniteteve lokale. Menaxhimi modern bujqësor synon të integrojë parimet e qëndrueshmërisë në proceset e përditshme të vendimmarrjes operationale dhe strategjike. Kjo përfshin planifikimin e burimeve, monitorimin mjedisor, sistemet efikase të prodhimit,

menaxhimin e riskut dhe përshtatjen ndaj ndryshimit të kushteve mjedisore dhe ekonomike.

Një nga përkufizimet kryesore të menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor është bujqësia e qëndrueshme, e cila i referohet sistemeve bujqësore të afta për të përmbushur nevojat aktuale për ushqim dhe burime pa komprometuar aftësinë e brezave të ardhshëm për të përmbushur nevojat e tyre. Bujqësia e qëndrueshme promovon përdorimin efikas të tokës, ujit, energjisë dhe burimeve biologjike, duke minimizuar emetimet e gazeve serrë, degradimin mjedisor dhe varësinë e tepruar nga inputet kimike (Komisioni Evropian, 2021b).

Në praktikë, bujqësia e qëndrueshme kërkon të krijojë sisteme të balancuara prodhimi që ruajnë produktivitetin afatgjatë duke ruajtur stabilitetin e ekosistemit. Kjo qasje inkurajon menaxhimin përgjegjës të burimeve natyrore dhe mbështet metodat e bujqësisë që reduktojnë ndikimet negative mjedisore pa kufizuar efikasitetin bujqësor ose kapacitetin e prodhimit ushqimor. Sistemet bujqësore të qëndrueshme, për rrjedhojë, fokusohen jo vetëm në rritjen e rendimenteve, por edhe në ruajtjen e pjellorisë së tokës, mbrojtjen e cilësisë së ujit, reduktimin e shterimit të burimeve dhe përmirësimin e qëndrueshmërisë ndaj sfidave mjedisore dhe klimatike. Një aspekt i rëndësishëm i bujqësisë së qëndrueshme është integrimi i praktikave bujqësore përgjegjëse ndaj mjedisit në operacionet e përditshme bujqësore. Këto mund të përfshijnë rotacionin e kulturave, punimin e reduktuar të tokës, menaxhimin e integruar të dëmtuesve, sistemet efikase të ujitjes, përdorimin e plehrave organikë dhe praktikatat e prodhimit miqësore ndaj biodiversitetit. Qasje të tilla kontribuojnë në ekosisteme më të shëndetshme, efikasitet të përmirësuar të burimeve dhe prodhim bujqësor më të qëndrueshëm në planin afatgjatë.

Bujqësia e qëndrueshme thekson gjithashtu rëndësinë e përshtatshmërisë dhe planifikimit afatgjatë brenda menaxhimit bujqësor. Fermerët dhe menaxherët bujqësorë kërkohet gjithnjë e më shumë t'u përgjigjen ndryshimeve të kushteve klimatike, presioneve të tregut, zhvillimeve teknologjike dhe rregulloreve të qëndrueshmërisë. Si rezultat, bujqësia e qëndrueshme është e lidhur ngushtë me inovacionin, menaxhimin strategjik, monitorimin mjedisor dhe përmirësimin e vazhdueshëm të sistemeve të prodhimit. Përveç përfitimeve mjedisore, bujqësia e qëndrueshme kontribuon gjithashtu në stabilitetin ekonomik dhe social brenda zonave rurale. Menaxhimi efikas i burimeve mund të reduktojë kostot e prodhimit dhe të rrisë

qëndrueshmërinë ndaj luhatjeve të tregut. Njëkohësisht, sistemet e bujqësisë së qëndrueshme mund të mbështesin punësimin lokal, zhvillimin rural, sigurinë ushqimore dhe ruajtjen e njohurive dhe praktikave tradicionale bujqësore.

Koncepti i sistemeve të qëndrueshme ushqimore është i lidhur ngushtë me praktikën e menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor. Sistemet e qëndrueshme ushqimore synojnë të ofrojnë ushqim të sigurt, ushqyes dhe të aksesueshëm duke mbrojtur mjedisin, duke promovuar qëndrueshmërinë ekonomike dhe duke avancuar barazinë sociale përgjatë gjithë zinxhirit të vlerës bujqësore. Strategjia "Nga Ferma në Pirun" thekson rëndësinë e transformimit të sistemeve ushqimore në sisteme të drejta, të shëndetshme dhe miqësore me mjedisin që mbështesin qëllimet afatgjatë të qëndrueshmërisë brenda Bashkimit Evropian (Delgado et al., 2023).

Sistemet e qëndrueshme ushqimore gjithashtu inkurajojnë modelet përgjegjëse të prodhimit dhe konsumit, reduktojnë mbetjet ushqimore, promovojnë menaxhimin efikas të burimeve dhe forcojnë bashkëpunimin midis prodhuesve, furnizuesve, distributorëve dhe konsumatorëve. Këto sisteme synojnë të përmirësojnë transparencën, gjurmueshmërinë dhe qëndrueshmërinë përgjatë gjithë zinxhirit të furnizimit ushqimor, duke mbështetur njëkohësisht ekonomitë lokale dhe komunitetet rurale. Në menaxhimin modern bujqësor, sistemet e qëndrueshme ushqimore njihen gjithnjë e më shumë si thelbësore për forcimin e sigurisë ushqimore, përmirësimin e shëndetit publik, mbështetjen e qëndrueshmërisë ndaj klimës dhe garantimin e qëndrueshmërisë afatgjatë dhe konkurrueshmërisë së sektorit agroushqimor.

Themelet teorike

Themelet teorike të menaxhimit të qëndrueshëm në bujqësi janë të bazuara në qasje ndërdisiplinore që integrojnë teorinë e menaxhimit, parimet e qëndrueshmërisë, mbrojtjen e mjedisit, zhvillimin ekonomik dhe përgjegjësinë sociale (Madu & Kuei, 2012). Menaxhimi modern bujqësor mbështetet gjithnjë e më shumë në qasje strategjike dhe adaptive që mund t'u përgjigjen ndryshimeve mjedisore (Manoj Kumar Jhariya, 2019), paqëndrueshmërisë së tregut, zhvillimeve teknologjike dhe kornizave politike në zhvillim. Sistemet bujqësore të qëndrueshme, për rrjedhojë, shihen jo vetëm si sisteme prodhimi, por edhe si sisteme komplekse organizative, ekonomike dhe mjedisore që kërkojnë menaxhim të integruar dhe planifikim afatgjatë.

Një nga qasjet teorike më të rëndësishme në menaxhimin e qëndrueshëm bujqësor është qasja sistemore (Liu et al., 2024). Kjo qasje e sheh bujqësinë si një sistem të ndërlidhur në të cilin faktorët mjedisorë, ekonomikë, teknologjikë dhe socialë ndërveprojnë vazhdimisht. Prodhimi bujqësor varet nga marrëdhëniet midis burimeve natyrore, kushteve të tregut, kornizave institucionale, inovacionit teknologjik dhe aktiviteteve njerëzore (Manoj Kumar Jhariya, 2019). Për këtë arsye, vendimet menaxheriale në bujqësi duhet të marrin në konsideratë jo vetëm produktivitetin dhe përfitueshmërinë, por edhe qëndrueshmërinë mjedisore, efikasitetin e burimeve dhe qëndrueshmërinë afatgjatë.

Qasja sistemore gjithashtu nënvizon rëndësinë e bashkëpunimit të palëve të interesuara në sektorin bujqësor, duke përfshirë fermerët, furnizuesit, distributorët, politikëbërësit, institucionet kërkimore dhe komunitetet lokale. Menaxhimi efektiv bujqësor, për rrjedhojë, varet nga koordinimi, planifikimi strategjik, shkëmbimi i informacionit dhe përshtatja e vazhdueshme ndaj kushteve në ndryshim.

Një tjetër themel teorik i rëndësishëm është teoria e menaxhimit strategjik, e cila fokusohet në planifikimin afatgjatë, përshtatshmërinë organizative, konkurrueshmërinë dhe alokimin efikas të burimeve. Në bujqësi, menaxhimi strategjik mbështet vendimmarrjen në lidhje me planifikimin e prodhimit, investimet, inovacionin, menaxhimin mjedisor dhe reduktimin e riskut (Madu & Kuei, 2012). Menaxherët bujqësorë duhet të vlerësojnë vazhdimisht risqet dhe mundësitë duke garantuar qëndrueshmërinë dhe konkurrueshmërinë afatgjatë të ndërmarrjeve bujqësore.

Menaxhimi i inovacionit përfaqëson gjithashtu një themel të rëndësishëm teorik të zhvillimit të qëndrueshëm bujqësor. Inovacioni i qëndrueshëm në bujqësi përfshin inovacionin teknologjik, dixhitalizimin, përmirësimin e proceseve, inovacionin organizativ dhe modelet e biznesit të qëndrueshëm (de Oliveira Lima et al., 2024). Menaxhimi modern bujqësor integron gjithnjë e më shumë teknologji të zgjuara, bujqësinë precize, sistemet e monitorimit dixhital dhe vendimmarrjen e bazuar në të dhëna për të përmirësuar produktivitetin dhe performancën mjedisore.

Teoria e menaxhimit adaptiv është veçanërisht e rëndësishme në kontekstin e ndryshimeve klimatike dhe pasigurisë mjedisore. Menaxhimi adaptiv është një proces fleksibël dhe i vazhdueshëm vendimmarrjeje që u mundëson sistemeve bujqësore t'u përgjigjen në mënyrë efektive ndryshimit të kushteve mjedisore, ekonomike dhe

sociale (Garmestani et al., 2023). Kjo qasje inkurajon monitorimin, vlerësimin, të mësuarit dhe rregullimin e vazhdueshëm të praktikave bujqësore në përgjigje të sfidave dhe risqeve emergjente.

Themelet teorike të menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor janë të lidhura ngushtë me teorinë e zhvillimit të qëndrueshëm, e cila promovon integrimin e balancuar të mbrojtjes së mjedisit, rritjes ekonomike dhe mirëqenies sociale. Kjo qasje reflektohet përmes konceptit të "Triple Bottom Line" (Vukovic et al., 2025), i cili thekson ndërlidhjen e qëndrueshmërisë mjedisore, ekonomike dhe sociale brenda praktikave menaxheriale dhe organizative.

Së fundi, teoria e ekonomisë qarkulluese është bërë gjithnjë e më e rëndësishme brenda menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor. Qasjet qarkulluese promovojnë reduktimin e mbetjeve, riciklimin, ripërdorimin e nënprodukteve bujqësore, përdorimin efikas të burimeve dhe sistemet e qëndrueshme të prodhim-konsumit. Këto parime mbështesin zhvillimin bujqësor përgjegjës ndaj mjedisit duke përmirësuar njëkohësisht efikasitetin ekonomik afatgjatë brenda sektorit agroushqimor.

Konceptet kyçe

Menaxhimi modern bujqësor i qëndrueshëm bazohet në disa koncepte kyçe që mbështesin sistemet bujqësore përgjegjëse ndaj mjedisit, ekonomikisht të zbatueshme dhe socialisht të qëndrueshme (Kamakaula, 2024). Këto koncepte kombinojnë inovacionin, menaxhimin efikas të burimeve, mbrojtjen e mjedisit dhe planifikimin strategjik për të përmirësuar produktivitetin dhe qëndrueshmërinë bujqësore.

Një nga konceptet më të rëndësishme është bujqësia inteligjente ndaj klimës (CSA), e cila fokusohet në përmirësimin e produktivitetit bujqësor duke forcuar qëndrueshmërinë ndaj ndryshimeve klimatike dhe duke reduktuar emetimet e gazeve serrë (Singh & Singh, 2017). Qasjet inteligjente ndaj klimës përfshijnë menaxhimin efikas të ujit, monitorimin e klimës, menaxhimin e qëndrueshëm të tokës, planifikimin adaptiv të fermës dhe përdorimin e varieteteve rezistente të kulturave. Këto praktika po bëhen gjithnjë e më të rëndësishme në rajonet e ekspozuara ndaj risqeve klimatike dhe paqëndrueshmërisë mjedisore. Ngushtësisht i lidhur me CSA është koncepti i bujqësisë rigjeneruese, i cili promovon praktika bujqësore që rivendosin shëndetin e tokës, përmirësojnë biodiversitetin dhe forcojnë qëndrueshmërinë e ekosistemit (Bless et al., 2023). Qasjet rigjeneruese inkurajojnë rotacionin e kulturave, mbulesën bimore

(cover cropping), punimin e reduktuar, kompostimin, agropylltarinë dhe sistemet e integruara kulture-blegtori. Së bashku, këto praktika kontribuojnë në pjellorinë afatgjatë të tokës, përmirësimin e mbajtjes së ujit dhe reduktimin e degradimit mjedisor.

Një tjetër koncept i rëndësishëm është agroekologjia, e cila integron parimet ekologjike në sistemet e prodhimit bujqësor (Kerr et al., 2022). Qasjet agroekologjike theksojnë biodiversitetin, ekuilibrin e ekosistemit, ruajtjen e burimeve natyrore dhe ndërveprimet e qëndrueshme midis bimëve, kafshëve, njerëzve dhe mjedisit. Agroekologjia mbështet sistemet e prodhimit miqësore ndaj mjedisit duke reduktuar varësinë nga inputet intensive kimike. Në këtë mënyrë, ajo plotëson si praktikatat bujqësore inteligjente ndaj klimës, ashtu edhe ato rigjeneruese, duke promovuar shëndetin afatgjatë të ekosistemit dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve.

Inovacioni teknologjik është bërë gjithashtu një komponent themelor i menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor. Bujqësia precize dhe dixhitale përdorin teknologji dixhitale, sensorë, sisteme satelitore, dronë, softuerë për menaxhimin e fermave, teledeteksionin dhe analizën e të dhënave për të optimizuar prodhimin bujqësor dhe për të përmirësuar efikasitetin e burimeve (Dibbern et al., 2024; Soussi et al., 2024). Këto teknologji mundësojnë aplikimin më të saktë të plehrave, pesticideve, ujitjes dhe inputeve të tjera, duke ndihmuar fermerët të reduktojnë kostot e prodhimit duke minimizuar ndikimet mjedisore. Për më tepër, mjetet dixhitale mbështesin vendimmarrjen më të mirë, menaxhimin e riskut dhe planifikimin strategjik afatgjatë.

Për të vlerësuar performancën e qëndrueshmërisë së sistemeve bujqësore, menaxherët mbështeten gjithnjë e më shumë në mjete analitike dhe monitoruese si Vlerësimi i Ciklit të Jetës (LCA) dhe treguesit e qëndrueshmërisë. LCA vlerëson ndikimet mjedisore përgjatë gjithë zinxhirit të vlerës bujqësore, duke përfshirë prodhimin, transportin, përpunimin, paketimin dhe menaxhimin e mbetjeve (Kokare et al., 2023). Treguesit e qëndrueshmërisë maten performancën mjedisore, ekonomike dhe sociale duke përdorur metrika si emetimet e gazeve serrë, përdorimi i ujit, cilësia e tokës, nivelet e biodiversitetit, produktiviteti, përfitueshmëria dhe treguesit e zhvillimit rural (Kamakaula, 2024). Së bashku, këto mjete mbështesin vendimmarrjen e bazuar në prova, monitorimin e performancës dhe përmirësimin e vazhdueshëm të praktikave të menaxhimit bujqësor.

Nga perspektiva e menaxhimit, parimet e ekonomisë qarkulluese janë bërë një komponent i rëndësishëm i zhvillimit të qëndrueshëm bujqësor. Qasjet qarkulluese inkurajojnë përdorimin efikas të burimeve, reduktojnë mbetjet, promovojnë riciklimin e nënprodukteve bujqësore dhe përmirësojnë menaxhimin e energjisë. Duke integruar këto praktika në operacionet e fermës dhe planifikimin strategjik, menaxherët bujqësorë mund të përmirësojnë efikasitetin e burimeve, të reduktojnë kostot dhe të rrisin qëndrueshmërinë dhe konkurrueshmërinë afatgjatë të ndërmarrjeve bujqësore.

2.2. Situata Aktuale dhe Sfidat

Bujqësia po i nënshtrohet një transformimi të rëndësishëm, të nxitur nga shqetësimet mjedisore, përparimet teknologjike, ndryshimi i preferencave të konsumatorëve dhe kornizat politike në zhvillim. Menaxhimi i qëndrueshëm bujqësor është bërë një prioritet strategjik si në nivel global ashtu edhe në atë evropian, pasi sistemet bujqësore pritet të garantojnë sigurinë ushqimore duke reduktuar njëkohësisht ndikimet mjedisore dhe duke mbështetur zhvillimin rural. Rëndësia në rritje e qëndrueshmërisë reflektohet në iniciativat kryesore politike si Marrëveshja e Gjelbër Evropiane, Strategjia "Nga Ferma në Pirun" dhe Politika e Përbashkët Bujqësore (PPB) 2023–2027, të cilat të gjitha inkurajojnë praktika bujqësore më të qëndrueshme dhe efikase në përdorimin e burimeve (Komisioni Evropian, 2019; Komisioni Evropian, 2020; Komisioni Evropian, 2021).

Në Ballkanin Perëndimor, bujqësia vazhdon të luajë një rol të rëndësishëm ekonomik dhe social, veçanërisht në zonat rurale ku kontribuon ndjeshëm në punësim, gjenerimin e të ardhurave dhe prodhimin e ushqimit (Županić et al., 2021). Megjithatë, sektori përballët me sfida të shumta strukturore që kufizojnë qëndrueshmërinë dhe konkurrueshmërinë e tij afatgjatë. Këto sfida përfshijnë fragmentimin e pronësisë së tokës, kapacitetin e kufizuar për investime, nivele të ulëta të dixhitalizimit, akses të pamjaftueshëm në teknologjitë moderne dhe cenueshmërinë ndaj risqeve të lidhura me klimën. Ndërsa vendet e rajonit vazhdojnë t'i harmonizojnë politikat e tyre bujqësore me standardet e Bashkimit Evropian, adoptimi i praktikave të menaxhimit të qëndrueshëm po bëhet gjithnjë e më i rëndësishëm për përmirësimin e produktivitetit, performancës mjedisore dhe konkurrueshmërisë në treg (Đokić et al., 2022).

Tranzicioni drejt menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor kërkon që fermerët, këshilltarët bujqësorë, edukatorët dhe politikëbërësit të adoptojnë qasje të reja që integrojnë

mbrojtjen e mjedisit, qëndrueshmërinë ekonomike dhe përgjegjësinë sociale (Ingram & Morris, 2007). Ndërkohë që është bërë përparim i rëndësishëm në promovimin e sistemeve të bujqësisë së qëndrueshme, barriera të shumta mjedisore, ekonomike dhe sociale vazhdojnë të pengojnë zbatimin e gjerë të praktikave të menaxhimit të qëndrueshëm.

2.2.1 Sfidat Mjedisore

Sfidat mjedisore janë ndër faktorët më të rëndësishëm që ndikojnë në menaxhimin e bujqësisë sot (Gunarathne et al., 2023). Ndryshimet klimatike, degradimi i tokës, humbja e biodiversitetit, mungesa e ujit dhe rregulloret gjithnjë e më strikte mjedisore po ndryshojnë mënyrën se si planifikohen dhe menaxhohen aktivitetet bujqësore. Si rezultat, menaxherët bujqësorë kërkohet të marrin vendime më komplekse në lidhje me alokimin e burimeve, planifikimin e prodhimit, menaxhimin e riskut dhe qëndrueshmërinë afatgjatë.

Ndryshimet klimatike janë ndër sfidat mjedisore më urgjente që prekin sektorin bujqësor (H. A. Prajapati et al., 2024). Rritja e temperaturave, ndryshimi i modeleve të reshjeve, thatësitat më të shpeshta, përmytjet dhe ngjarjet ekstreme të motit mund të reduktojnë ndjeshëm produktivitetin bujqësor dhe të rrisin pasigurinë e prodhimit. Për menaxherët bujqësorë, këto ndryshime krijojnë presion shtesë për të zhvilluar strategji adaptive menaxhimi që minimizojnë risqet duke ruajtur përfitueshmërinë e fermës dhe efikasitetin operacional. Këto sfida janë veçanërisht të rëndësishme në Ballkanin Perëndimor, ku bujqësia mbetet një burim i rëndësishëm të ardhurash dhe punësimi në zonat rurale. Studimet tregojnë se rajoni është shumë i cenueshëm ndaj ndryshimeve klimatike, me projeksione që sugjerojnë një rritje të temperaturës deri në 4°C në dekadat e ardhshme, shoqëruar me reduktim të reshjeve, thatësira më të shpeshta dhe presion më të madh mbi burimet ujore. Ndryshime të tilla mund të ndikojnë ndjeshëm në produktivitetin bujqësor, sigurinë ushqimore, biodiversitetin dhe qëndrueshmërinë afatgjatë të jetesës rurale (Županić et al., 2021). Në këtë kontekst, menaxherët bujqësorë duhet të fokusohen gjithnjë e më shumë te vlerësimi i riskut, planifikimi i përshtatjes ndaj klimës, menaxhimi efikas i ujit dhe adoptimi i sistemeve të qëndrueshme të prodhimit që mund të funksionojnë në kushte mjedisore të pasigurta (Martinovska Stojcheska et al., 2024).

Degradimi i tokës përfaqëson një tjetër sfidë kryesore mjedisore që ndikon në qëndrueshmërinë afatgjatë të sistemeve bujqësore. Erozioni i tokës, humbja e lëndës organike, shterimi i lëndëve ushqyese, ngjeshja dhe praktikat e paqëndrueshme të shfrytëzimit të tokës mund të reduktojnë ndjeshëm pjellorinë e tokës dhe produktivitetin bujqësor. Metodatat intensive të bujqësisë dhe praktikatat joadekuate të menaxhimit të tokës shpesh i intensifikojnë këto probleme. Nga perspektiva e menaxhimit, rënia e cilësisë së tokës rrit risqet e prodhimit dhe mund të kërkojë investime shtesë në restaurimin e tokës, fekondimin dhe masat mbrojtëse (Bateman & Muñoz-Rojas, 2019). Prandaj, menaxhimi i qëndrueshëm bujqësor promovon praktikat të tilla si rotacioni i kulturave, mbulesa bimore (cover cropping), punimi i reduktuar dhe menaxhimi i integruar i lëndëve ushqyese për të ruajtur shëndetin e tokës, për të përmirësuar efikasitetin e burimeve dhe për të mbështetur produktivitetin afatgjatë të fermës. Në Ballkanin Perëndimor, menaxhimi i tokës ndërlikohet më tej nga strukturat e fragmentuara të fermave, kapaciteti i kufizuar i investimeve dhe presionet në rritje të lidhura me klimën, të cilat e bëjnë ruajtjen afatgjatë të tokës dhe menaxhimin e qëndrueshëm të tokës komponentë thelbësorë të planifikimit dhe vendimmarrjes bujqësore (Martinovska Stojcheska et al., 2024).

Mungesa e ujit dhe përdorimi joefikas i ujit po bëhen sfida gjithnjë e më të rëndësishme për menaxhimin bujqësor (Saad et al., 2020). Bujqësia është një nga konsumatorët më të mëdhenj të burimeve të ujërave të ëmbla, duke e bërë menaxhimin efektiv të ujit thelbësor për prodhim të qëndrueshëm. Frekuenca në rritje e thatësirave, ndryshimi i modeleve të reshjeve dhe konkurrenca në rritje për burimet ujore krijojnë presion shtesë mbi sistemet bujqësore, veçanërisht në rajonet e ndjeshme ndaj klimës. Prandaj, menaxherët bujqësorë kërkohet të zbatojnë sisteme efikase ujitjeje, të monitorojnë konsumin e ujit dhe të adoptojnë teknologji që optimizojnë përdorimin e ujit duke ruajtur produktivitetin. Menaxhimi efektiv i ujit jo vetëm që përmirëson efikasitetin e burimeve, por gjithashtu forcon qëndrueshmërinë ndaj risqeve të lidhura me klimën dhe pasigurisë së prodhimit. Në Ballkanin Perëndimor, reduktimet e projektuara të reshjeve dhe frekuenca në rritje e thatësirave pritet të intensifikojnë presionet mbi burimet ujore bujqësore, duke e bërë menaxhimin e ujit një prioritet strategjik për menaxherët e fermave. Si rezultat, vendimet në lidhje me planifikimin e ujitjes, efikasitetin e përdorimit të ujit, investimet në infrastrukturë dhe përshtatjen ndaj klimës po bëhen gjithnjë e më të rëndësishme për ruajtjen e produktivitetit dhe qëndrueshmërinë afatgjatë të fermës (Županić et al., 2021).

Humbja e biodiversitetit përfaqëson një sfidë shtesë mjedisore me implikime të rëndësishme për menaxhimin bujqësor (Schmid & Schöb, 2023). Rënia e pjalmuesve, reduktimi i habitateve natyrore dhe thjeshtimi i peizazheve bujqësore mund të ndikojnë negativisht në shërbimet e ekosistemit që mbështesin prodhimin bujqësor. Praktikrat e menaxhimit të qëndrueshëm inkurajojnë gjithnjë e më shumë integrimin e masave për mbrojtjen e biodiversitetit në planet e fermës dhe strategjitë e menaxhimit të tokës. Këto masa mund të përfshijnë ruajtjen e zonave tampon ekologjike, promovimin e diversifikimit të kulturave, ruajtjen e habitateve natyrore dhe reduktimin e varësisë së tepruar nga inputet kimike. Mbrojtja e biodiversitetit kontribuon jo vetëm në qëndrueshmërinë mjedisore, por edhe në stabilitetin dhe qëndrueshmërinë afatgjatë të sistemeve të prodhimit bujqësor (Schmid & Schöb, 2023). Ruajtja e biodiversitetit është veçanërisht e rëndësishme në Ballkanin Perëndimor, një rajon i karakterizuar nga ekosisteme të larmishme, burime natyrore të çmuara dhe trashëgimi të pasur bujqësore. Megjithatë, ndryshimet klimatike, ndryshimet në shfrytëzimin e tokës, humbja e habitateve dhe praktikrat e paqëndrueshme bujqësore kërcënojnë gjithnjë e më shumë biodiversitetin dhe stabilitetin e ekosistemit. Studimet tregojnë se rajoni përballet me risqe në rritje në lidhje me humbjen e agrobiodiversitetit, duke përfshirë rënien e varieteteve tradicionale të kulturave dhe burimeve gjenetike lokale që janë thelbësore për qëndrueshmërinë bujqësore dhe qëndrueshmërinë afatgjatë (Županić et al., 2021). Menaxherët bujqësorë, rrjedhimisht, luajnë një rol të rëndësishëm në integrimin e masave për mbrojtjen e biodiversitetit në planet e fermës dhe praktikrat e menaxhimit të tokës për të ruajtur shërbimet e ekosistemit dhe për të forcuar qëndrueshmërinë e sistemeve bujqësore (Martinovska Stojcheska et al., 2024).

Së bashku, këto sfida mjedisore kërkojnë që menaxherët bujqësorë të adoptojnë qasje proaktive dhe afatgjata të menaxhimit që balancojnë objektivat e produktivitetit me kujdesin mjedisor. Menaxhimi efektiv mjedisor është bërë një faktor kritik për garantimin e qëndrueshmërisë, konkurrueshmërisë dhe elasticitetit të sistemeve moderne bujqësore. Për më tepër, këto objektiva janë të harmonizuara ngushtë me Marrëveshjen e Gjelbër Evropiane dhe Strategjinë "Nga Ferma në Pirun", të cilat inkurajojnë tranzicionin drejt sistemeve bujqësore më të qëndrueshme, efikase në përdorimin e burimeve dhe elastike ndaj klimës në mbarë Evropën.

2.2.2 Sfidat Ekonomike

Faktorët ekonomikë luajnë një rol vendimtar në formësimin e menaxhimit bujqësor dhe qëndrueshmërisë afatgjatë të ndërmarrjeve bujqësore (Thakur, Ratnam, et al., 2024). Bujqësia moderne operon në një mjedis ekonomik gjithnjë e më kompleks, të karakterizuar nga rritja e kostove të prodhimit, paqëndrueshmëria e tregut, ndryshimi i kërkesave të konsumatorëve dhe kërkesat në rritje për qëndrueshmëri. Këta faktorë kërkojnë që menaxherët bujqësorë të marrin vendime strategjike që balancojnë përfitueshmërinë, produktivitetin dhe qëndrueshmërinë afatgjatë të biznesit.

Rritja e kostove të prodhimit përfaqëson një nga presionet më të vazhdueshme ekonomike me të cilat përballet sektori bujqësor (Thakur, Wasnik, et al., 2024). Rritja e çmimeve të karburantit, energjisë, plehrave, ushqimit për kafshët, makinerive dhe inputeve të tjera bujqësore mund të ndikojë ndjeshëm në përfitueshmërinë dhe stabilitetin financiar të fermës. Për menaxherët bujqësorë, kostot më të larta operacionale kërkojnë alokim më efikas të burimeve, planifikim të kujdesshëm financiar dhe adoptim të praktikave të menaxhimit që përmirësojnë efikasitetin operacional duke reduktuar shpenzimet e panevojshme.

Paqëndrueshmëria e tregut është bërë një sfidë gjithnjë e më e rëndësishme për ndërmarrjet bujqësore (Waluyo, 2024). Lluhatjet në çmimet e mallrave, ndryshimi i kushteve të tregut, ndërprerjet në zinxhirin e furnizimit dhe pasiguritë ekonomike globale mund të ndikojnë ndjeshëm në përfitueshmërinë dhe performancën e biznesit. Kushte të tilla rrisin pasigurinë dhe ndërlikojnë planifikimin afatgjatë, vendimet për investime dhe alokimin e burimeve. Si rezultat, menaxherët bujqësorë duhet të adoptojnë strategji menaxhimi proaktive (Thakur, Ratnam, et al., 2024), duke përfshirë diversifikimin e prodhimit, monitorimin e tregjeve, vlerësimin e risqeve dhe zhvillimin e kanaleve alternative të marketingut për të përmirësuar qëndrueshmërinë dhe konkurrueshmërinë e biznesit.

Aksesi në financa dhe kapital investues është po aq i rëndësishëm për zhvillimin afatgjatë të ndërmarrjeve bujqësore. Adoptimi i teknologjive moderne, praktikave të qëndrueshme të prodhimit dhe masave për përshtatjen ndaj klimës shpesh kërkon burime të konsiderueshme financiare. Megjithatë, shumë fermerë, veçanërisht prodhuesit e vegjël dhe të mesëm, përballen me vështirësi në sigurimin e fondeve për investime dhe zhvillim biznesi. Nga perspektiva e menaxhimit, aksesimi në burime

financiare është thelbësor për mbështetjen e inovacionit, përmirësimin e produktivitetit dhe garantimin e konkurrueshmërisë afatgjatë të ndërmarrjeve bujqësore (Thakur, Wasnik, et al., 2024).

Këto sfida janë veçanërisht të dukshme në Ballkanin Perëndimor, ku prodhimi bujqësor dominohet kryesisht nga ferma të vogla me kapacitet të kufizuar investimi dhe akses të kufizuar në teknologjitë moderne. Rajoni vazhdon të përballet me kufizime strukturore, duke përfshirë tokën bujqësore të fragmentuar, organizimin e dobët të zinxhirit të vlerës, rritjen e ngadaltë të produktivitetit dhe aksesin e kufizuar në asete prodhuese (Martinovska Stojcheska et al., 2024). Këta faktorë mund të reduktojnë konkurrueshmërinë dhe ta bëjnë më të vështirë për bizneset bujqësore përshtatjen ndaj ndryshimit të kushteve të tregut dhe kërkesave për qëndrueshmëri.

Në përgjigje të këtyre sfidave ekonomike, menaxherët bujqësorë kërkojnë gjithnjë e më shumë të adoptojnë qasje të menaxhimit strategjik që mbështesin qëndrueshmërinë financiare, efikasitetin e burimeve, inovacionin dhe zhvillimin afatgjatë të biznesit (Waluyo, 2024). Menaxhimi efektiv ekonomik, rrjedhimisht, është bërë një komponent kyç i sistemeve të qëndrueshme bujqësore (Thakur, Ratnam, et al., 2024), duke kontribuar si në konkurrueshmërinë ashtu edhe në elasticitetin e fermës në një mjedis bujqësor që ndryshon me shpejtësi.

2.2.3 Sfidat Sociale dhe Hendeku Kapaciteteve

Sfidat sociale dhe boshllëqet në kapacitete ndikojnë gjithnjë e më shumë në qëndrueshmërinë dhe menaxhimin efektiv të sistemeve bujqësore (Kabir et al., 2024). Përveç presioneve mjedisore dhe ekonomike, ndërmarrjet bujqësore duhet t'u përgjigjen ndryshimeve demografike, mungesës së fuqisë punëtore, kërkesave në zhvillim për aftësi dhe nevojës në rritje për njohuri dhe inovacion. Këta faktorë ndikojnë drejtpërdrejt në aftësinë e fermerëve dhe menaxherëve bujqësorë për të adoptuar praktika të qëndrueshme, për të zbatuar teknologji të reja dhe për të ruajtur qëndrueshmërinë afatgjatë të bizneseve bujqësore.

Plakja e popullsisë bujqësore përfaqëson një shqetësim në rritje në shumë rajone bujqësore (C. S. Prajapati et al., 2025). Në zonat rurale, brezat më të rinj po zhvendosen gjithnjë e më shumë drejt qendrave urbane në kërkim të mundësive për arsimim dhe punësim, duke rezultuar në një forcë punëtore bujqësore në rënie. Ky trend demografik krijon vështirësi në ruajtjen e prodhimit bujqësor, transferimin e

njohurive ndërmjet brezave dhe garantimin e vazhdimësisë së aktiviteteve bujqësore. Nga perspektiva e menaxhimit, planifikimi i trashëgimisë dhe tërheqja e brezave më të rinj në bujqësi janë bërë prioritete kryesore për ndërmarrjet bujqësore që kërkojnë stabilitet dhe rritje afatgjatë (Latino et al., 2023).

Depopullimi rural dhe mungesa e fuqisë punëtore ndikojnë më tej në zhvillimin e komuniteteve bujqësore. Migrimi i popullsisë rurale redukton disponueshmërinë e fuqisë punëtore të kualifikuar, kufizon zhvillimin ekonomik lokal dhe dobëson infrastrukturën sociale (Siebrecht, 2020). Këto prirje mund të ndikojnë negativisht në operacionet e fermës dhe të zvogëlojnë kapacitetin e bizneseve bujqësore për t'u zgjeruar, për të inovuar dhe për të mbetur konkurruese. Prandaj, menaxherët bujqësorë kërkojnë gjithnjë e më shumë të përmirësojnë planifikimin e fuqisë punëtore, të investojnë në zhvillimin e punonjësve dhe të eksplorojnë zgjidhje teknologjike që reduktojnë varësinë nga puna fizike.

Njohuritë, arsimi dhe zhvillimi i kapaciteteve janë po aq thelbësore për tranzicionin e suksesshëm drejt menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor (Dammak et al., 2024). Fermerët pritët të përditësojnë vazhdimisht njohuritë e tyre dhe të zhvillojnë kompetenca që lidhen me menaxhimin mjedisor, teknologjitë dixhitale, përshtatjen ndaj klimës, planifikimin financiar dhe pajtueshmërinë rregullatore. Megjithatë, aksesin në mundësitë e trajnimit, shërbimet këshilluese dhe burimet e specializuara arsimore mbetet i pabarabartë në shumë rajone bujqësore (C. S. Prajapati et al., 2025).

Këto çështje janë veçanërisht të dukshme në Ballkanin Perëndimor, ku zonat rurale vazhdojnë të përjetojnë migrim, popullsi në plakje dhe akses të kufizuar në sisteme bujqësore të njohurive dhe inovacionit. Studimet tregojnë se shumë prodhues bujqësorë në rajon përballen me barriera që lidhen me adoptimin e teknologjisë, aksesin në informacion dhe pjesëmarrjen në iniciativat e transferimit të njohurive, të cilat mund të ngadalësojnë zbatimin e praktikave të menaxhimit të qëndrueshëm (Martinovska Stojcheska et al., 2024). Forcimi i arsimit, mbështetjes këshilluese dhe bashkëpunimit midis fermerëve, edukatorëve, institucioneve kërkimore dhe politikëbërësve është, për rrjedhojë, thelbësor për përmirësimin e qëndrueshmërisë dhe konkurrueshmërisë së sektorit bujqësor.

Edukatorët luajnë gjithashtu një rol qendror në adresimin e këtyre boshllëqeve në kapacitete. Kompleksiteti në rritje i menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor kërkon

programe trajnimi që kombinojnë njohuritë teknike me kompetencat menaxheriale, dixhitale, mjedisore dhe të biznesit (Latino et al., 2023). Zhvillimi i materialeve edukative të aksesueshme dhe të orientuara nga praktika mund të mbështesë profesionistët aktualë dhe të ardhshëm bujqësorë në përgjigjen efektive ndaj kërkesave të bujqësisë moderne.

Së bashku, këto sfida sociale nënvizojnë nevojën për investime të vazhdueshme në kapitalin njerëzor, transferimin e njohurive dhe të mësuarit gjatë gjithë jetës brenda sektorit bujqësor. Adresimi i çështjeve sociale dhe atyre që lidhen me kapacitetet përmes menaxhimit efektiv kontribuon në komunitete më të forta rurale, marrje më të madhe të inovacionit dhe qëndrueshmëri afatgjatë të sistemeve bujqësore.

2.3. Praktikët dhe Metodët më të Mira

Tranzicioni drejt menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor kërkon adoptimin e praktikave që balancojnë mbrojtjen e mjedisit, qëndrueshmërinë ekonomike dhe përgjegjësinë sociale (Thakur, Ratnam, et al., 2024). Qasjet efikase të menaxhimit ndihmojnë ndërmarrjet bujqësore t'u përgjigjen sfidave mjedisore dhe ekonomike duke ruajtur produktivitetin dhe konkurrueshmërinë afatgjatë. Prandaj, menaxhimi i qëndrueshëm bujqësor kombinon planifikimin strategjik, përdorimin efikas të burimeve, menaxhimin e riskut dhe përmirësimin e vazhdueshëm të sistemeve të prodhimit (Mirzaei et al., 2022).

Një nga qasjet më efektive është planifikimi strategjik i fermës (Baker et al., 2025). Menaxhimi i qëndrueshëm bujqësor fillon me një vlerësim gjithëpërfshirës të situatës aktuale, duke përfshirë burimet e disponueshme, sistemet e prodhimit, kushtet mjedisore dhe objektivat e biznesit. Bazuar në këtë vlerësim, menaxherët bujqësorë mund të identifikojnë pikat e forta dhe të dobëta, të vendosin objektiva për qëndrueshmërinë dhe të zhvillojnë plane veprimi që mbështesin zhvillimin afatgjatë. Monitorimi dhe vlerësimi i vazhdueshëm i rezultateve janë thelbësorë për matjen e progresit dhe përshtatjen e vendimeve menaxheriale kur është e nevojshme (Latino et al., 2023).

Menaxhimi efikas i burimeve përfaqëson një tjetër element kyç të sistemeve bujqësore të qëndrueshme (Thakur, Ratnam, et al., 2024). Ndërmarrjet bujqësore adoptojnë gjithnjë e më shumë praktika që përmirësojnë përdorimin e tokës, ujit, energjisë dhe inputeve të tjera të prodhimit, duke reduktuar njëkohësisht ndikimet mjedisore.

Teknikat e zakonshme përfshijnë rotacionin e kulturave, mbulesën bimore (cover cropping), menaxhimin e integruar të lëndëve ushqyese, punimin e reduktuar të tokës dhe sistemet efikase të ujitjes. Këto praktika kontribuojnë në përmirësimin e shëndetit të tokës, efikasitetin më të madh të burimeve, reduktimin e kostove të prodhimit dhe rritjen e qëndrueshmërisë ndaj presioneve mjedisore.

Përshtatja ndaj klimës dhe menaxhimi i riskut janë bërë gjithashtu komponentë qendrorë të menaxhimit modern bujqësor (M. V. K. Sivakumar & Stefanski, 2009). Farmerët dhe menaxherët bujqësorë kërkohet gjithnjë e më shumë të parashikojnë risqet e lidhura me klimën dhe të zbatojnë masa që reduktojnë cenueshmërinë ndaj thatësirave, përmytjeve, temperaturave ekstreme dhe shqetësimeve të tjera mjedisore. Strategjitë efektive të përshtatjes mund të përfshijnë diversifikimin e prodhimit, përmirësimin e menaxhimit të ujit, monitorimin e klimës dhe përdorimin e varieteteve rezistente të kulturave (M. Sivakumar, 2021). Integrimi i vlerësimit të riskut në planifikimin e fermës u mundëson menaxherëve të marrin vendime më të informuara dhe të forcojnë stabilitetin afatgjatë të ndërmarrjeve bujqësore.

Teknologjitë dixhitale po mbështesin gjithnjë e më shumë menaxhimin e qëndrueshëm bujqësor duke përmirësuar vendimmarrjen dhe efikasitetin operacional (Dibbern et al., 2024). Softuerët e menaxhimit të fermës, sistemet e monitorimit dixhital, sensorët, teknologjitë e teledeteksionit dhe mjetet e bujqësisë precize ofrojnë informacion të vlefshëm për menaxhimin e burimeve dhe optimizimin e proceseve të prodhimit. Këto teknologji u mundësojnë menaxherëve bujqësorë të monitorojnë performancën, të reduktojnë mbetjet, të përmirësojnë efikasitetin e inputeve dhe t'u përgjigjen në mënyrë më efektive ndryshimit të kushteve mjedisore dhe të tregut.

Zbatimi i praktikave të menaxhimit të qëndrueshëm është veçanërisht i rëndësishëm në Ballkanin Perëndimor, ku shumë ndërmarrje bujqësore operojnë në kushte me burime të kufizuara, pronësi të fragmentuar të tokës dhe presione në rritje të lidhura me klimën (Županić et al., 2021). Në këtë kontekst, menaxhimi i qëndrueshëm nuk kërkon domosdoshmërisht investime në shkallë të gjerë. Shumë praktika mund të prezantohen gradualisht përmes planifikimit të përmirësuar, përdorimit më efikas të burimeve, shkëmbimit të njohurive dhe bashkëpunimit midis fermerëve, shërbimeve këshilluese dhe komuniteteve lokale. Qasje të tilla mund të forcojnë rezistencën, konkurrueshmërinë dhe qëndrueshmërinë e sistemeve bujqësore në të gjithë rajonin.

2.4. Raste Studimore

Studimet e mëposhtme të rasteve ofrojnë shembuj praktikë të praktikave të menaxhimit të qëndrueshëm të zbatuara në sisteme bujqësore. Ato demonstrojnë se si sfidat mjedisore, ekonomike dhe sociale mund të adresohen përmes planifikimit strategjik, menaxhimit efikas të burimeve, inovacionit dhe bashkëpunimit. Rastet e përzgjedhura theksojnë mësimet të vlefshme që mund të mbështesin adoptimin e qasjeve të menaxhimit të qëndrueshëm në kontekste të ndryshme bujqësore, duke përfshirë Ballkanin Perëndimor.

2.4.1. Agrikultura Organike si një Strategji Menaxhimi të Qëndrueshme (Serbia)¹

- **Konteksti**

Serbia posedon kushte natyrore të favorshme dhe një traditë të gjatë bujqësore, duke krijuar potencial të fortë për zhvillimin e sistemeve të qëndrueshme të bujqësisë. Pavarësisht nga këto përparësi, prodhimi konvencional bujqësor ka dominuar historikisht sektorin, ndërsa qasjet alternative si bujqësia organike janë zhvilluar më gradualisht. Shqetësimet në rritje mjedisore, kërkesa në rritje për ushqim të sigurt dhe me cilësi të lartë, si dhe harmonizimi me politikat evropiane të qëndrueshmërisë, kanë nxitur një interes më të madh për bujqësinë organike. Si rezultat, bujqësia organike është bërë një shembull i rëndësishëm se si praktikatat e menaxhimit të qëndrueshëm mund të kontribuojnë në zhvillimin bujqësor, mbrojtjen e mjedisit dhe rivitalizimin rural.

- **Problemi i identifikuar**

Megjithatë Serbia ka potencial të rëndësishëm për bujqësinë organike, sektori është përballur me disa barrierat zhvillimi. Këto përfshijnë ndërgjegjësimin e kufizuar të konsumatorëve, kërkesën e pamjaftueshme të tregut vendas, kufizimet financiare dhe sfidat që lidhen me certifikimin dhe transferimin e njohurive. Për më tepër, shumë fermerë kanë qenë hezitues për t'u larguar nga sistemet konvencionale të prodhimit për shkak të risqeve të perceptuara ekonomike dhe pasigurisë në lidhje me mundësitë e tregut. Këta faktorë kanë ngadalësuar adoptimin më të gjerë të praktikave të qëndrueshme bujqësore.

¹ Burimi i rastit studimor: Informacioni i paraqitur në këtë rast studimor është adaptuar nga Šeremešić et al. (2024), të cilët shqyrtojnë rolin e bujqësisë organike në mbështetjen e zhvillimit të qëndrueshëm dhe transformimit bujqësor në Serbi.

- **Zgjidhja e zbatuar**

Për të mbështetur rritjen e bujqësisë organike, Serbia prezantoi politika dhe masa strategjike për të forcuar sektorin. Këto përpjekje përfshinin zhvillimin e kornizave ligjore dhe institucionale, mbështetjen e proceseve të certifikimit, promovimin e metodave bujqësore miqësore me mjedisin dhe inkurajimin e bashkëpunimit midis prodhuesve. Fermerët gradualisht adoptuan praktika menaxheriale të fokusuara në përdorimin e qëndrueshëm të burimeve, ruajtjen e biodiversitetit, mbrojtjen e tokës dhe reduktimin e varësisë nga inputet sintetike.

- **Rezultatet**

Zbatimi i këtyre masave kontribuoi në zgjerimin gradual të bujqësisë organike në nivel kombëtar. Sipërfaqja nën prodhim organik u rrit ndjeshëm, ndërsa numri i prodhuesve të certifikuar dhe produkteve organike të disponueshme në tregjet vendase dhe ndërkombëtare vazhdoi të rritet. Bujqësia organike gjithashtu kontribuoi në mbrojtjen e mjedisit, përmirësoi menaxhimin e burimeve natyrore dhe promovoi zhvillimin e qëndrueshëm rural. Në të njëjtën kohë, sektori forcoi përparimin e Serbisë drejt objektivave më të gjera të qëndrueshmërisë.

- **Mësimet e nxjerra**

Përvoja e Serbisë tregon se një tranzicion i suksesshëm drejt sistemeve më të qëndrueshme bujqësore kërkon angazhim afatgjatë, politika mbështetëse, edukimin e fermerëve dhe bashkëpunim efektiv të palëve të interesuara. Zhvillimi i qëndrueshëm bujqësor nuk mund të mbështetet vetëm te masat mjedisore, por duhet të adresojë gjithashtu qëndrueshmërinë ekonomike, zhvillimin e tregut dhe transferimin e njohurive. Rasti thekson rëndësinë e menaxhimit strategjik, mbështetjes institucionale dhe inovacionit të vazhdueshëm në arritjen e objektivave afatgjatë të qëndrueshmërisë.

2.4.2. Drejt Menaxhimit të Patates të bazuar në precizionin e të dhënave (Hollandë)²

- **Konteksti**

Holanda njihet si një nga vendet lider në Evropë për inovacionin bujqësor dhe bujqësinë precize. Kërkesat në rritje mjedisore, nevoja për përdorim efikas të burimeve dhe pritshmëritë në rritje për qëndrueshmërinë kanë inkurajuar adoptimin e qasjeve të menaxhimit të bazuar në të dhëna brenda sektorit bujqësor. Në prodhimin e patates, bujqësia precize është bërë një mjet i rëndësishëm për përmirësimin e produktivitetit duke reduktuar ndikimet mjedisore. Përmes integritit të teknologjive dixhitale, sensorëve, imazheve satelitore dhe sistemeve të avancuara të mbështetjes së vendimmarrjes, fermerët janë gjithnjë e më të aftë t'i menaxhojnë operacionet bujqësore në mënyrë më të saktë dhe efikase.

- **Problemi i identifikuar**

Prodhuesit bujqësorë përballen me presion në rritje për të rritur produktivitetin duke reduktuar njëkohësisht përdorimin e ujit, plehrave, pesticideve dhe inputeve të tjera bujqësore. Për më tepër, pajtueshmëria me rregulloret mjedisore dhe standardet e qëndrueshmërisë është bërë gjithnjë e më e rëndësishme. Pavarësisht përfitimeve të mundshme të bujqësisë precize, shumë fermerë kanë hezituuar t'i adoptojnë këto teknologji për shkak të kostove të larta të investimit, pasigurisë për përfitimet ekonomike, kompleksitetit teknologjik dhe sfidave me menaxhimin e të dhënave dhe ndërveprueshmërinë midis sistemeve të ndryshme dixhitale.

- **Zgjidhja e zbatuar**

Për të adresuar këto sfida, fermerët dhe organizatat bujqësore holandeze adoptuan gjithnjë e më shumë teknologji të bujqësisë precize dhe sisteme menaxhimi të bazuara në të dhëna. Këto përfshinin sistemet e informacionit për menaxhimin e fermës, monitorimin satelitor, navigimin me bazë GNSS, sensorët e tokës dhe kulturave, mjete të inteligjencës artificiale dhe platforma dixhitale për mbështetjen e vendimmarrjes. Zbatimi i këtyre teknologjive mundësoi monitorimin më të saktë të kushteve të

²Burimi i rastit studimor: Informacioni i paraqitur në këtë rast studimor është adaptuar nga (Kempenaar et al., 2026), të cilët analizuan rolin e teknologjive të bujqësisë precize të bazuar në të dhëna në përmirësimin e efikasitetit të burimeve, qëndrueshmërisë dhe vendimmarrjes në prodhimin e kulturave bujqësore në Hollandë.

kulturave dhe aplikimin më efikas të plehrave, pesticideve, ujitjes dhe inputeve të tjera të prodhimit. Gjithashtu, disa projekte pilot dhe programe inovacioni mbështetën adoptimin praktik të këtyre teknologjive në nivel ferme.

- **Rezultatet**

Adoptimi i teknologjive të bujqësisë precize përmirësoi efikasitetin e burimeve dhe mundësoi praktika më të qëndrueshme prodhimi. Farmerët optimizuan përdorimin e inputeve bujqësore, reduktuan mbetjet dhe përmirësuan proceset e vendimmarrjes duke përdorur të dhëna në kohë reale. Përvojat nga iniciativat holandeze të bujqësisë precize demonstruan reduktime të matshme të ujit, plehrave, pesticideve dhe inputeve të tjera, duke ruajtur njëkohësisht produktivitetin dhe performancën e kulturave. Teknologjitë kontribuan gjithashtu në menaxhimin më të mirë mjedisor dhe rritjen e pajtueshmërisë me kërkesat e qëndrueshmërisë.

- **Mësimet e nxjerra**

Përvoja holandeze tregon se teknologjitë dixhitale mund të luajnë një rol të rëndësishëm në mbështetjen e menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor kur kombinohen me njohuritë, trajnimin dhe mbështetjen organizative të duhur. Zbatimi i suksesshëm kërkon jo vetëm investime teknologjike, por edhe zhvillimin e aftësive dixhitale, menaxhimin efektiv të të dhënave dhe bashkëpunimin midis fermerëve, ofruesve të teknologjisë, studiuesve dhe politikëbërësve. Rasti më tej thekson se bujqësia precize mund të përmirësojë si performancën mjedisore ashtu edhe atë ekonomike, duke e bërë atë një komponent të vlefshëm të sistemeve moderne bujqësore të qëndrueshme.

2.5 Mjete dhe Resurse të dobishme

Zbatimi i praktikave të menaxhimit të qëndrueshëm në bujqësi mund të mbështetet përmes një sërë teknologjish, burimesh arsimore, platformash për shkëmbimin e njohurive dhe materialeve praktike trajnuese. Ndërsa sistemet bujqësore bëhen gjithnjë e më komplekse, fermerët dhe menaxherët bujqësorë kërkojnë akses në informacione dhe mjete të besueshme që mbështesin vendimmarrjen e informuar, efikasitetin e burimeve dhe qëndrueshmërinë afatgjatë. Teknologjitë dixhitale, burimet arsimore dhe platformat bashkëpunuese njihen gjithnjë e më shumë si nxitës të rëndësishëm të menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor (Dibbern et al., 2024).

Menaxhimi modern bujqësor mbështetet gjithnjë e më shumë në teknologjitë dixhitale që mbështesin vendimmarrjen e bazuar në të dhëna dhe përmirësojnë efikasitetin operacional. Sistemet e Informacionit për Menaxhimin e Fermës (FMIS), teknologjitë e bujqësisë precize, sistemet e monitorimit satelitor, sensorët, dronët dhe aplikacionet e inteligjencës artificiale u mundësojnë fermerëve të monitorojnë performancën e kulturave, të optimizojnë përdorimin e ujit, plehrave dhe pesticideve, si dhe të përmirësojnë alokimin e burimeve. Këto teknologji kontribuojnë në produktivitet më të madh, reduktim të ndikimeve mjedisore dhe sisteme bujqësore më të qëndrueshme (Kempenaar et al., 2026).

Përveç zgjidhjeve teknologjike, udhëzuesit dhe manualët praktike ofrojnë mbështetje të vlefshme për zbatimin e praktikave bujqësore të qëndrueshme. Burimet e zhvilluara nga organizata të tilla si Organizata për Ushqimin dhe Bujqësinë (FAO) dhe Komisioni Evropian ofrojnë udhëzime mbi bujqësinë inteligjente ndaj klimës, menaxhimin e integruar të dëmtuesve, ruajtjen e biodiversitetit, menaxhimin e qëndrueshëm të tokës dhe përshtatjen ndaj klimës. Këto materiale i ndihmojnë fermerët dhe këshilltarët bujqësorë të përkthejnë parimet e qëndrueshmërisë në veprime praktike menaxheriale, duke mbështetur njëkohësisht pajtueshmërinë me politikat mjedisore dhe bujqësore (Organizata për Ushqimin dhe Bujqësinë e Kombeve të Bashkuara (FAO), 2017; Komisioni Evropian, 2021).

Platformat për shkëmbimin e njohurive mbështesin më tej zhvillimin bujqësor të qëndrueshëm duke lehtësuar aksesin në informacione, mundësitë e trajnimit, gjetjet kërkimore dhe shembujt e praktikave të mira. Iniciativat si Rrjeti i PPB-së (CAP Network) dhe Partneriteti Evropian për Inovacion për Produktivitetin dhe Qëndrueshmërinë Bujqësore (EIP-AGRI) promovojnë bashkëpunimin midis fermerëve, studiuesve, edukatorëve, këshilltarëve dhe politikëbërësve. Përmes shkëmbimit të njohurive dhe përvojave, këto platforma kontribuojnë në inovacion, zhvillim të kapaciteteve dhe adoptim më të gjerë të praktikave të menaxhimit të qëndrueshëm në mbarë sektorin bujqësor (Komisioni Evropian, 2024).

Materialet mbështetëse si studimet e rasteve, fletët teknike, webinarët, videot e trajnimit, mjetet e vlerësimit të qëndrueshmërisë dhe modelet e planifikimit të fermës mund të forcojnë më tej zbatimin e menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor. Këto burime i ndihmojnë fermerët, menaxherët bujqësorë dhe edukatorët të zhvillojnë aftësi praktike, të përmirësojnë proceset e vendimmarrjes dhe të përditësojnë vazhdimisht

njohuritë e tyre. Aksesit i vazhdueshëm në materiale edukative dhe trajnuese mbetet thelbësor për adresimin e sfidave mjedisore, ekonomike dhe sociale me të cilat përballet bujqësia moderne.

Përdorimi efektiv i teknologjive, burimeve arsimore, platformave për shkëmbimin e njohurive dhe materialeve mbështetëse mund të përmirësojë ndjeshëm zbatimin e praktikave të menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor. Aksesit në informacione të besueshme dhe të mësuarit e vazhdueshëm u mundëson menaxherëve bujqësorë të forcojnë performancën e fermës, të përmirësojnë rezultatet e qëndrueshmërisë dhe të rrisin qëndrueshmërinë afatgjatë dhe konkurrueshmërinë e ndërmarrjeve bujqësore.

2.6. Aktivitete Praktike

Aktivitetet praktike u ofrojnë nxënësve mundësinë për të zbatuar konceptet, parimet dhe qasjet e menaxhimit të prezantuara gjatë gjithë këtij moduli. Ndërsa seksionet e mëparshme u përqendruan te themelet teorike, sfidat e qëndrueshmërisë, praktikat më të mira dhe studimet e rasteve, këto aktivitete inkurajojnë pjesëmarrësit që t'i aplikojnë këto njohuri në kontekste praktike të vendimmarrjes.

Aktivitetet janë dizajnuar për të forcuar të menduarit analitik, aftësitë për zgjidhjen e problemeve dhe aftësinë për të vlerësuar sistemet bujqësore nga perspektivat mjedisore, ekonomike dhe sociale. Duke u angazhuar në ushtrime praktike, nxënësit mund të kuptojnë më mirë se si parimet e menaxhimit të qëndrueshëm mund të zbatohen në kontekste reale bujqësore dhe se si vendimet menaxheriale ndikojnë në qëndrueshmërinë dhe rezistencën afatgjatë të ndërmarrjeve bujqësore.

Aktivitetet e mëposhtme mund të zbatohen individualisht ose në grup dhe mund të përshtaten me mjedise të ndryshme edukative, nivele përvoja dhe kontekste bujqësore.

2.6.1 Të kuptosh Qëndrueshmërinë e Fermës

- **Objektivi**

Objektivi i këtij aktiviteti është të ndihmojë nxënësit të vlerësojnë performancën e qëndrueshmërisë së një ndërmarrjeje bujqësore duke aplikuar kriteret e qëndrueshmërisë mjedisore, ekonomike dhe sociale. Pjesëmarrësit do të analizojnë se si vendimet menaxheriale ndikojnë në performancën e fermës dhe do të identifikojnë fushat ku praktikat e menaxhimit të qëndrueshëm mund të forcohen.

Aktiviteti inkurajon nxënësit të mendojnë në mënyrë kritike për përdorimin e burimeve, mbrojtjen e mjedisit, zbatueshmërinë ekonomike dhe përgjegjësinë sociale brenda sistemeve bujqësore. Duke përfunduar vlerësimin, pjesëmarrësit do të fitojnë përvojë praktike në vlerësimin e sfidave të qëndrueshmërisë dhe zhvillimin e rekomandimeve që mbështesin qëndrueshmërinë dhe konkurrueshmërinë afatgjatë të fermës.

- **Materialet e kërkuara**

- Fleta e punës për vlerësimin e qëndrueshmërisë së fermës (Një fletë pune e detajuar për Vlerësimin e Qëndrueshmërisë së Fermës është dhënë në Shtojcën 1)
- Stilolaps ose pajisje dixhitale
- Përshkrimi i fermës, studimi i rastit ose të dhëna reale të fermës (nëse janë të disponueshme)

- **Shënim mbi kohëzgjatjen**

Korniza kohore e propozuar është orientuese dhe mund të rregullohet bazuar në madhësinë e grupit, materialet e disponueshme, kontekstin e të mësuarit dhe përvojën e mëparshme të pjesëmarrësve. Trajnerët dhe nxënësit mund ta përshtatin kohëzgjatjen e çdo hapi bazuar në nevojat dhe burimet e tyre të disponueshme.

- **Udhëzimet hap pas hapi me kohën**

1. Zgjidhni një fermë, ndërmarrje bujqësore ose një nga studimet e rasteve të prezantuara në këtë modul (10 minuta).
2. Rishikoni informacionin e disponueshëm dhe identifikoni aktivitetet kryesore bujqësore, praktikën e menaxhimit, burimet e disponueshme dhe objektivat e qëndrueshmërisë. Konsideroni se si ferma menaxhon aktualisht aspektet mjedisore, ekonomike dhe sociale të operacioneve të saj (10 minuta).
3. Vlerësoni qëndrueshmërinë mjedisore duke vlerësuar praktikën e menaxhimit të tokës, efikasitetin e përdorimit të ujit, masat për mbrojtjen e biodiversitetit, praktikën e menaxhimit të mbetjeve dhe strategjitë e përshtatjes ndaj klimës. Konsideroni nëse ferma aplikon praktika të qëndrueshme që kontribuojnë në mbrojtjen e mjedisit dhe ruajtjen afatgjatë të burimeve (15 minuta).

4. Vlerësoni qëndrueshmërinë ekonomike duke shqyrtuar përfitueshmërinë, produktivitetin, efikasitetin e burimeve, kostot e prodhimit, kapacitetin e investimeve, mundësitë e tregut dhe praktikën e menaxhimit të riskut. Konsideroni nëse ferma është financiarisht e aftë për të mbajtur operacionet dhe për t'u përshtatur me sfidat e ardhshme (15 minuta).

5. Vlerësoni qëndrueshmërinë sociale duke vlerësuar kushtet e punës, aksesin në arsim dhe trajnim, përfshirjen e komunitetit, transferimin e njohurive dhe planifikimin e trashëgimisë afatgjatë. Konsideroni se si ferma kontribuon në mirëqenien e punonjësve, komuniteteve lokale dhe brezave të ardhshëm të fermerëve (10 minuta).

6. Plotësoni fletën e punës për vlerësimin e qëndrueshmërisë dhe caktoni vlerësime për secilin kriter. Bazuar në rezultatet e vlerësimit, identifikoni të paktën tri pika të forta dhe tri fusha ku mund të bëhen përmirësime (10 minuta).

7. Zhvilloni rekomandime praktike që mund të përmirësojnë performancën e qëndrueshmërisë së fermës. Diskutoni veprimet e propozuara me pjesëmarrësit e tjerë ose instruktorin dhe shpjegoni se si këto rekomandime mund të kontribuojnë në qëndrueshmërinë mjedisore, ekonomike dhe sociale (10 minuta).

- **Kriteret e vlerësimit**

Kriteret e mëposhtme mund të përdoren për të vlerësuar performancën e pjesëmarrësve:

- Aftësia për të identifikuar çështjet e qëndrueshmërisë mjedisore, ekonomike dhe sociale
- Cilësia dhe plotësia e vlerësimit të qëndrueshmërisë
- Rëndësia dhe realizueshmëria e përmirësimeve të propozuara të menaxhimit
- Aplikimi i koncepteve të menaxhimit të qëndrueshëm dhe të menduarit analitik
- Pjesëmarrja në diskutim, reflektim dhe zhvillimin e rekomandimeve

2.6.2. Të Zhvillosh një Plan Menaxhimi të Qëndrueshëm për Fermën

- **Objektivi**

Objektivi i këtij aktiviteti është t'i ndihmojë nxënësit të aplikojnë parimet e menaxhimit të qëndrueshëm duke zhvilluar një plan praktik përmirësimi për një ndërmarrje bujqësore. Pjesëmarrësit do të analizojnë sfidat e qëndrueshmërisë, do të prioritetizojnë

veprimet e menaxhimit dhe do të hartojnë masa realiste që mund të përmirësojnë performancën mjedisore, qëndrueshmërinë ekonomike dhe qëndrueshmërinë sociale. Përmes këtij ushtrimi, nxënësit do të forcojnë aftësitë e tyre për planifikim, vendimmarrje dhe zgjidhjen e problemeve, duke eksploruar se si praktikatat e menaxhimit të qëndrueshëm mund të integrohen në operacionet e përditshme të fermës.

- **Materialet e kërkuara**

- Modeli i Planit të Menaxhimit të Fermës (Një model i detajuar i Planit të Menaxhimit të Fermës është dhënë në Shtojcën 2)
- Rezultatet nga Vlerësimi i Qëndrueshmërisë së Fermës (Aktiviteti 1) ose një studim rasti i përzgjedhur
- Stilolaps ose pajisje dixhitale
- Llogaritës (opsionale)

Shënim mbi kohëzgjatjen

Korniza kohore e propozuar është orientuese dhe mund të rregullohet bazuar në madhësinë e grupit, materialet e disponueshme, kontekstin e të mësuarit dhe përvojën e mëparshme të pjesëmarrësve. Trajnerët dhe nxënësit mund ta përshtatin kohëzgjatjen e çdo hapi bazuar në nevojat dhe burimet e tyre të disponueshme.

- **Udhëzimet hap pas hapi me kohën**

1. Zgjidhni një fermë, ndërmarrje bujqësore ose studim rasti që do të shërbejë si bazë për planin e menaxhimit (10 minuta).
2. Rishikoni rezultatet e vlerësimit të qëndrueshmërisë ose informacionin e disponueshëm të fermës dhe identifikoni sfidat kryesore mjedisore, ekonomike dhe sociale që ndikojnë në ndërmarrje (10 minuta).
3. Prioritizoni sfidat e identifikuar dhe zgjidhni të paktën tri fusha që kërkojnë ndërhyrje ose përmirësim menaxherial (10 minuta).
4. Zhvilloni veprime praktike menaxheriale që mund të adresojnë sfidat e identifikuar. Merrni parasysh masa që lidhen me efikasitetin e burimeve, mbrojtjen e mjedisit, performancën financiare, menaxhimin e riskut, adoptimin e teknologjisë, arsimimin ose angazhimin e komunitetit (20 minuta).

5. Për çdo veprim të propozuar, identifikoni përfitimet e pritshme, barrierat e mundshme, burimet e kërkuara dhe prioritetet e zbatimit (15 minuta).

6. Përgatisni një Plan të shkurtër të Menaxhimit të Qëndrueshëm të Fermës duke përmbledhur veprimet e propozuara dhe duke shpjeguar se si ato kontribuojnë në qëndrueshmërinë dhe elasticitetin afatgjatë (15 minuta).

7. Prezantoni planin e menaxhimit para pjesëmarrësve të tjerë ose instruktorit dhe diskutoni mbi realizueshmërinë e rekomandimeve të propozuara (10 minuta).

- **Kriteret e vlerësimit**

Kriteret e mëposhtme mund të përdoren për të vlerësuar performancën e pjesëmarrësve:

- Aftësia për të identifikuar dhe prioritzuar sfidat e qëndrueshmërisë
- Cilësia dhe realizueshmëria e veprimeve të propozuara të menaxhimit
- Aplikimi i parimeve të menaxhimit të qëndrueshëm
- Integrimi i konsideratave mjedisore, ekonomike dhe sociale
- Qartësia dhe plotësia e planit të menaxhimit
- Pjesëmarrja në aktivitetet e diskutimit dhe reflektimit

3. Përfundime

Praktikat e menaxhimit të qëndrueshëm janë bërë një komponent thelbësor i zhvillimit modern bujqësor. Ndërsa bujqësia përballlet me sfida në rritje mjedisore, ekonomike dhe sociale, menaxherët bujqësorë duhet të adoptojnë qasje të integruara që mbështesin produktivitetin, efikasitetin e burimeve, elasticitetin dhe qëndrueshmërinë afatgjatë. Menaxhimi efektiv bujqësor sot shtrihet përtej planifikimit të prodhimit dhe përfshin gjithnjë e më shumë kujdesin mjedisor, inovacionin, qëndrueshmërinë financiare, menaxhimin e riskut dhe përshtatjen e vazhdueshme ndaj kushteve në ndryshim.

Ky modul prezantoi konceptet kryesore dhe themelet teorike të menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor dhe eksploroj sfidat kryesore që prekin sistemet bujqësore. Vëmendje e veçantë iu kushtua çështjeve mjedisore si ndryshimi i klimës, degradimi i tokës, mungesa e ujit dhe humbja e biodiversitetit, si dhe faktorëve ekonomikë e socialë që ndikojnë në qëndrueshmërinë dhe konkurrueshmërinë e ndërmarrjeve bujqësore. Moduli gjithashtu prezantoi metodologji praktike, shembuj të praktikave të

mira dhe studime rastesh që demonstrojnë se si parimet e menaxhimit të qëndrueshëm mund të zbatohen në kontekste të ndryshme bujqësore.

Rëndësia praktike e menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor qëndron në aftësinë e tij për të mbështetur vendimmarrjen e informuar dhe për të përmirësuar performancën afatgjatë të ndërmarrjeve bujqësore. Praktikrat e menaxhimit të qëndrueshëm i ndihmojnë fermerët dhe menaxherët bujqësorë të optimizojnë përdorimin e burimeve, të forcojnë elasticitetin ndaj sfidave mjedisore dhe të tregut, të përmirësojnë performancën mjedisore dhe të mbështesin jetesën afatgjatë të komuniteteve rurale.

Në fund të fundit, vlera e menaxhimit të qëndrueshëm bujqësor nuk qëndron vetëm në të kuptuarit e parimeve të qëndrueshmërisë, por edhe në përkthimin e tyre në praktikën e përditshme. Konceptet, mjetet, aktivitetet praktike dhe shembujt e prezantuar gjatë gjithë këtij moduli mund t'i mbështesin fermerët, menaxherët bujqësorë, edukatorët dhe palët e tjera të interesuara në identifikimin e sfidave të qëndrueshmërisë, zhvillimin e strategjive të përmirësimit dhe zbatimin e praktikave të menaxhimit që kontribuojnë në sisteme bujqësore më elastike, efikase në përdorimin e burimeve dhe përgjegjëse ndaj mjedisit. Përmes të mësuarit të vazhdueshëm, inovacionit dhe bashkëpunimit, praktikrat e menaxhimit të qëndrueshëm mund të luajnë një rol të rëndësishëm në mbështetjen e qëndrueshmërisë afatgjatë dhe konkurrueshmërisë së bujqësisë në Ballkanin Perëndimor dhe më gjerë.

4. Fjalori Termave

- Menaxhimi Bujqësor – Procesi i planifikimit, organizimit, drejtimit dhe kontrollit të burimeve bujqësore dhe aktiviteteve të prodhimit për të arritur objektiva ekonomike, mjedisore dhe sociale.
- Agroekologjia – Një qasje që zbaton parimet ekologjike në sistemet bujqësore për të promovuar qëndrueshmërinë, biodiversitetin dhe ruajtjen e burimeve.
- Biodiversiteti – Shumëllojshmëria e organizmave të gjallë, duke përfshirë bimët, kafshët dhe mikroorganizmat, brenda një ekosistemi të caktuar.
- Përshtatja ndaj Klimës – Veprimet dhe strategjitë që synojnë reduktimin e ndikimeve negative të ndryshimeve klimatike dhe rritjen e qëndrueshmërisë së sistemeve bujqësore.

- Bujqësia Inteligjente ndaj Klimës (CSA)– Një qasje bujqësore që kërkon të përmirësojë produktivitetin, të forcojë rezistencën ndaj ndryshimeve klimatike dhe të reduktojë emetimet e gazeve serrë.
- Ekonomia Qarkulluese– Një model ekonomik i fokusuar në reduktimin e mbetjeve, ripërdorimin e burimeve dhe përmirësimin e efikasitetit të burimeve përgjatë sistemeve të prodhimit.
- Sistemi i Informacionit për Menaxhimin e Fermës (FMIS)** – Një mjet dixhital që mbështet proceset e planifikimit, monitorimit, mbajtjes së të dhënave dhe vendimmarrjes në fermë.
- Vlerësimi i Ciklit të Jetës (LCA)** – Një metodologji e përdorur për të vlerësuar ndikimet mjedisore të një produkti, procesi ose aktiviteti gjatë gjithë ciklit të tij të jetës.
- Bujqësia Precize** – Përdorimi i teknologjive dixhitale, sensorëve, sistemeve satelitore dhe analizës së të dhënave për të optimizuar prodhimin bujqësor dhe përdorimin e burimeve.
- Bujqësia Rigjeneruese** – Një qasje bujqësore që synon të rivendosë shëndetin e tokës, të përmirësojë biodiversitetin dhe të forcojë qëndrueshmërinë e ekosistemit.
- Efikasiteti i Burimeve** – Përdorimi efektiv dhe i qëndrueshëm i burimeve natyrore, financiare dhe njerëzore për të arritur rezultatet e dëshiruara duke minimizuar mbetjet.
- Treguesit e Qëndrueshmërisë** – Masat e përdorura për të vlerësuar performancën mjedisore, ekonomike dhe sociale të sistemeve bujqësore.
- Bujqësia e Qëndrueshme** – Prodhimi bujqësor që plotëson nevojat aktuale pa komprometuar aftësinë e brezave të ardhshëm për të plotësuar nevojat e tyre.
- Sistemi i Qëndrueshëm Ushqimor** – Një sistem i prodhimit dhe shpërndarjes së ushqimit që siguron ushqim të sigurt dhe ushqyes duke mbështetur mbrojtjen e mjedisit, zbatueshmërinë ekonomike dhe mirëqenien sociale.

Praktikat e Menaxhimit të Qëndrueshëm** – Qasje menaxheriale që integrojnë qëndrueshmërinë mjedisore, ekonomike dhe sociale në planifikimin, vendimmarrjen dhe operacionet bujqësore.

5. Referenca

- Baker, D. J., Nye, C., Wheeler, R., Masquelier, C., Binner, A., Gaston, K. J., Heard, M. S., Lobley, M., Smith, D., & Maclean, I. M. D. (2025). Aligning strategic and participatory approaches to agri-environment scheme design and implementation to enhance nature recovery outcomes. In *People and Nature* (Vol. 7, Number 2). <https://doi.org/10.1002/pan3.10785>
- Bateman, A. M., & Muñoz-Rojas, M. (2019). To whom the burden of soil degradation and management concerns. *Advances in Chemical Pollution, Environmental Management and Protection*, 4. <https://doi.org/10.1016/bs.apmp.2019.07.001>
- Bless, A., Davila, F., & Plant, R. (2023). A genealogy of sustainable agriculture narratives: implications for the transformative potential of regenerative agriculture. *Agriculture and Human Values*, 40(4). <https://doi.org/10.1007/s10460-023-10444-4>
- Dammak, K., Zouari, A., & Sidhom, L. (2024). Overcoming Barriers of Sustainable Agrifood Supply Chain Through Conservation Agriculture and Multi-Capital Sustainability. *2024 IEEE 15th International Colloquium of Logistics and Supply Chain Management, LOGISTIQUA 2024*. <https://doi.org/10.1109/LOGISTIQUA61063.2024.10571541>
- de Oliveira Lima, L. A., dos Santos, A. F., Nunes, M. M., da Silva, I. B., da Silva Gomes, V. M. M., de Oliveira Busto, M., de Oliveira, M. A. M. L., & do Nascimento João, B. (2024). SUSTAINABLE MANAGEMENT PRACTICES: GREEN MARKETING AS A SOURCE FOR ORGANIZATIONAL COMPETITIVE ADVANTAGE. *Revista de Gestao Social e Ambiental*, 18(4). <https://doi.org/10.24857/rgsa.v18n4-087>
- Delgado, L., Garino, C., Moreno, F. J., Zagon, J., & Broll, H. (2023). Sustainable Food Systems: EU Regulatory Framework and Contribution of Insects to the Farm-To-Fork Strategy. In *Food Reviews International* (Vol. 39, Number 9). <https://doi.org/10.1080/87559129.2022.2130354>
- Dibbern, T., Romani, L. A. S., & Massruhá, S. M. F. S. (2024). Main drivers and barriers to the adoption of Digital Agriculture technologies. *Smart Agricultural Technology*, 8. <https://doi.org/10.1016/j.atech.2024.100459>

Đokić, D., Matkovski, B., Jeremić, M., & Đurić, I. (2022). Land Productivity and Agri-Environmental Indicators: A Case Study of Western Balkans. *Land*, 11(12). <https://doi.org/10.3390/land11122216>

European Commission. (2019). *The European Green Deal sets out how to make Europe the first climate-neutral continent by 2050, boosting the economy, improving people's health and quality of life, caring for nature, and leaving no one behind. The European Green Deal.*

European Commission. (2020). *COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system CONTENTS.* https://agridata.ec.europa.eu/Qlik_Downloads/Jobs-Growth-sources.htm

European Commission. (2021a). "A GREENER AND FAIRER CAP."

European Commission. (2021b). *EU Soil Strategy for 2030 Reaping the benefits of healthy soils for people, food, nature and climate.*

Food and Agriculture Organisation of the United Nations (FAO). (2017). *Climate-Smart Agriculture Sourcebook* (2nd edition). FoodandAgricultureOrganisationoftheUnitedNations.

Garmestani, A., Allen, C. R., Angeler, D. G., Gunderson, L., & Ruhl, J. B. (2023). Multiscale adaptive management of social-ecological systems. *BioScience*, 73(11). <https://doi.org/10.1093/biosci/biad096>

Gunarathne, N., Lee, K. H., & Hitigala Kaluarachchilage, P. K. (2023). Tackling the integration challenge between environmental strategy and environmental management accounting. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 36(1). <https://doi.org/10.1108/AAAJ-03-2020-4452>

Ingram, J., & Morris, C. (2007). The knowledge challenge within the transition towards sustainable soil management: An analysis of agricultural advisors in England. *Land Use Policy*, 24(1). <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2005.07.002>

Kabir, K., de Vries Robbe, S., & Godinho, C. (2024). Climate change mitigation policies in agriculture: An overview of sociopolitical barriers. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 15(6). <https://doi.org/10.1002/wcc.916>

- Kamakaula, Y. (2024). Sustainable Agriculture Practices: Economic, Ecological, and Social Approaches to Enhance Farmer Welfare and Environmental Sustainability. *West Science Nature and Technology*, 2(02). <https://doi.org/10.58812/wsnt.v2i02.964>
- Kempenaar, C. C., Sijbrandij, F. F. D., Been, T. T. H., van Boheemen, K. K., Booij, J. J. A., van Evert, F. F. K., Teklu, M. G. M. G., Kessel, G. G. J. T., Kocks, C. C. G., Lugtenburg, C. C., van der Meer, A. A., Molendijk, L. L. P. G., van Oort, P. P. A. J., Tielen, J. J. J. H., & van der Wal, T. T. (2026). Towards Data-Driven Precision Crop Management of Potato. *Potato Research*, 69(1). <https://doi.org/10.1007/s11540-025-09996-1>
- Kerr, R. B., Liebert, J., Kansanga, M., & Kpienbaareh, D. (2022). Human and social values in agroecology: A review. In *Elementa* (Vol. 10, Number 1). <https://doi.org/10.1525/elementa.2021.00090>
- Kokare, S., Oliveira, J. P., & Godina, R. (2023). Life cycle assessment of additive manufacturing processes: A review. In *Journal of Manufacturing Systems* (Vol. 68). <https://doi.org/10.1016/j.jmsy.2023.05.007>
- Latino, M. E., Corallo, A., Menegoli, M., & Nuzzo, B. (2023). Agriculture 4.0 as Enabler of Sustainable Agri-Food: A Proposed Taxonomy. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 70(10). <https://doi.org/10.1109/TEM.2021.3101548>
- Liu, M., Chen, X., & Jiao, Y. (2024). Sustainable Agriculture: Theories, Methods, Practices and Policies. In *Agriculture (Switzerland)* (Vol. 14, Number 3). <https://doi.org/10.3390/agriculture14030473>
- Madu, C. N., & Kuei, C. H. (2012). Handbook of sustainability management. In *Handbook of Sustainability Management*. <https://doi.org/10.1142/9789814354820>
- Manoj Kumar Jhariya, A. B. R. S. M. D. K. Y. (2019). Sustainable Agriculture, Forest and Environmental Management. In *Sustainable Agriculture, Forest and Environmental Management*. <https://doi.org/10.1007/978-981-13-6830-1>
- Martinovska Stojcheska, A., Zhllima, E., Kotevska, A., & Imami, D. (2024). Western Balkans agriculture and rural development policy in the context of EU integration - The case of Albania and North Macedonia. *Regional Science Policy and Practice*, 16(8). <https://doi.org/10.1016/j.rspp.2024.100049>

- Mirzaei, A., Abdeslahi, A., Azarm, H., & Naghavi, S. (2022). New design of water-energy-food-environment nexus for sustainable agricultural management. *Stochastic Environmental Research and Risk Assessment*, 36(7). <https://doi.org/10.1007/s00477-021-02131-9>
- Prajapati, C. S., Priya, N. K., Bishnoi, S., Vishwakarma, S. K., Buvaneswari, K., Shastri, S., Tripathi, S., & Jadhav, A. (2025). The Role of Participatory Approaches in Modern Agricultural Extension: Bridging Knowledge Gaps for Sustainable Farming Practices. *Journal of Experimental Agriculture International*, 47(2). <https://doi.org/10.9734/jeai/2025/v47i23281>
- Prajapati, H. A., Yadav, K., Hanamasagar, Y., Kumar, M. B., Khan, T., Belagalla, N., Thomas, V., Jabeen, A., Gomadhi, G., & Malathi, G. (2024). Impact of Climate Change on Global Agriculture: Challenges and Adaptation. *International Journal of Environment and Climate Change*, 14(4). <https://doi.org/10.9734/ijecc/2024/v14i44123>
- Saad, A., Benyamina, A. E. H., & Gamatie, A. (2020). Water Management in Agriculture: A Survey on Current Challenges and Technological Solutions. *IEEE Access*, 8. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.2974977>
- Schmid, B., & Schöb, C. (2023). Ecological intensification of agriculture through biodiversity management: introduction. In *Journal of Plant Ecology* (Vol. 16, Number 6). <https://doi.org/10.1093/jpe/rtad018>
- Šeremešić, S., Dolijanović, Ž., Tomaš Simin, M., Milašinović Šeremešić, M., Vojnov, B., Brankov, T., & Rajković, M. (2024). Articulating Organic Agriculture and Sustainable Development Goals: Serbia Case Study. In *Sustainability (Switzerland)* (Vol. 16, Number 5). <https://doi.org/10.3390/su16051842>
- Siebrecht, N. (2020). Sustainable agriculture and its implementation gap - Overcoming obstacles to implementation. *Sustainability (Switzerland)*, 12(9). <https://doi.org/10.3390/su12093853>
- Singh, R., & Singh, G. S. (2017). Traditional agriculture: a climate-smart approach for sustainable food production. In *Energy, Ecology and Environment* (Vol. 2, Number 5). <https://doi.org/10.1007/s40974-017-0074-7>

- Sivakumar, M. (2021). Climate Change, Agriculture Adaptation, and Sustainability. In *Climate Resilience and Environmental Sustainability Approaches: Global Lessons and Local Challenges*. https://doi.org/10.1007/978-981-16-0902-2_6
- Sivakumar, M. V. K., & Stefanski, R. (2009). Climate change mitigation, adaptation, and sustainability in agriculture. *Idojaras*, 113(1–2).
- Soussi, A., Zero, E., Sacile, R., Trincherro, D., & Fossa, M. (2024). Smart Sensors and Smart Data for Precision Agriculture: A Review. In *Sensors* (Vol. 24, Number 8). <https://doi.org/10.3390/s24082647>
- Thakur, S., Ratnam, S., & Singh, A. (2024). Introduction to Agribusiness Management. In *Agribusiness Management*. <https://doi.org/10.4324/9781003490111-1>
- Thakur, S., Wasnik, S. B., Sharma, P., Kush, B., & Nelson, R. (2024). Agribusiness Management. In *Agribusiness Management*. <https://doi.org/10.4324/9781003490111>
- Tsangas, M., Gavriel, I., Doula, M., Xeni, F., & Zorpas, A. A. (2020). Life cycle analysis in the framework of agricultural strategic development planning in the Balkan region. *Sustainability (Switzerland)*, 12(5). <https://doi.org/10.3390/su12051813>
- Vukovic, D. B., Spitsin, V., Akerman, E., & Gammerschmidt, I. (2025). Triple Bottom Line, Sustainability, and Regional Development. *Journal of Eurasian Studies*, 16(1). <https://doi.org/10.1177/18793665231215802>
- Waluyo, T. (2024). Application of sustainable agribusiness management concepts : maintaining ecological and economic balance. *Journal of Economics and Business ...*, 4(02).
- Županić, F. Ž., Radić, D., & Podbregar, I. (2021). Climate change and agriculture management: Western Balkan region analysis. In *Energy, Sustainability and Society* (Vol. 11, Number 1). <https://doi.org/10.1186/s13705-021-00327-z>

Apendix

Apendiks 1. Fletë Pune për Vlersimin e Qëndrueshmërisë së Fermës

Vendndodhja: _____

Data: _____

Vlerësuesi(t): _____

Udhëzime

Vlerësoni secilin kriter duke përdorur shkallën e mëposhtme:

Vlerësim	Përshkrimi
1	Shumë dobët – nuk ka dëshmi të praktikave të qëndrueshme
2	Kufizuar – masat e qëndrueshmërisë aplikohen rrallë
3	Mesatar – disa praktika të qëndrueshmërisë janë zbatuar
4	Mirë – praktikat e qëndrueshmërisë janë të integruara mirë
5	Shkëlqyeshëm – qëndrueshmëria është plotësisht e integruar dhe monitorohet vazhdimisht

Vlerësimi i Qëndrueshmërisë Mjedisore

Kriteri i Vlerësimit	Vlerësim (1–5)	Komente / Dëshmi
Menaxhimi i tokës dhe praktikat e ruajtjes së tokës		
Efikasiteti i përdorimit të ujit dhe menaxhimi i ujitjes		
Masat për mbrojtjen e biodiversitetit		
Menaxhimi i mbetjeve dhe parandalimi i ndotjes		
Praktikat e përshtatjes ndaj klimës		
Përdorimi i qëndrueshëm i plehrave dhe pesticideve		

Pikat e forta mjedisore:

Fusha për përmirësim:

Vlerësimi i Qëndrueshmërisë Ekonomike

Kriteri i Vlerësimit	Vlerësim (1–5)	Komente / Dëshmi
Përfitueshmëria e fermës dhe stabiliteti financiar		
Efikasiteti i burimeve		
Praktikat e menaxhimit të kostove		
Kapaciteti për investime dhe inovacion		
Menaxhimi i riskut dhe planifikimi i biznesit		
Konkurrueshmëria në treg		

Pikat e forta ekonomike:

Fusha për përmirësim:

Vlerësimi i Qëndrueshmërisë Sociale

Kriteri i Vlerësimit	Vlerësim (1–5)	Komente / Dëshmi
Mirëqenia e punonjësve dhe kushtet e punës		
Aksesi në arsim dhe trajnim		
Shkëmbimi i njohurive dhe ndërtimi i kapaciteteve		
Angazhimi i komunitetit		
Planifikimi i trashëgimisë së fermës		
Kontributi në zhvillimin rural		

Pikat e forta sociale:

Fusha për përmirësim:

Vlerësimi i Përgjithshëm i Qëndrueshmërisë

Tri pikat kryesore të forta

Tri fushat prioritare për përmirësim

Veprimet e Rekomanduara të Menaxhimit

Veprimi	Përfitimi i Pritshëm	Prioriteti (Lartë/Mesatar/Ulët)

Reflektimi Përfundimtar

Bazuar në këtë vlerësim, cilat janë veprimet më të rëndësishme që mund të përmirësojnë qëndrueshmërinë dhe rezistencën afatgjatë të fermës?

Apëndiks 2: Modeli i Planit të Menaxhimit të Qëndrueshëm të Fermës

Emri i Fermës / Ndërmarrjes: _____

Vendndodhja: _____

Data: _____

Përgatitur nga: _____

Përmbledhje e Fermës

Aktivitetet kryesore bujqësore

Sfidat kryesore të qëndrueshmërisë

Objektivat e qëndrueshmërisë

Plani i Veprimit për Menaxhimin e Qëndrueshëm të Fermës

Sfidat e Identifikuara	Veprimi i Propozuar i Menaxhimit	Përfitimi i Pritshëm	Burimet e Kërkuara	Prioriteti (Lartë/Mesatar/U lët)

Veprimet për Përmirësimin Mjedisor

Veprimi	Rezultati i Pritshëm	Afati Kohor

Shembujt mund të përfshijnë:

- Përmirësimi i menaxhimit të tokës
- Rritja e efikasitetit të përdorimit të ujit
- Forcimi i mbrojtjes së biodiversitetit
- Reduktimi i inputeve kimike
- Zbatimi i masave të përshtatjes ndaj klimës

Veprimet për Përmirësimin Ekonomik

Veprimi	Rezultati i Pritshëm	Afati Kohor

Shembujt mund të përfshijnë:

- Përmirësimi i efikasitetit të burimeve
- Reduktimi i kostove të prodhimit
- Diversifikimi i të ardhurave të fermës
- Investimi në teknologji
- Forcimi i praktikave të menaxhimit të riskut

Veprimet për Përmirësimin Social

Veprimi	Rezultati i Pritshëm	Afati Kohor

Shembujt mund të përfshijnë:

- Ofrimi i trajnimit për stafin
- Mbështetja e transferimit të njohurive
- Rritja e angazhimit të komunitetit
- Përmirësimi i kushteve të punës
- Zhvillimi i planeve të trashëgimisë

Veprimet Prioritare për 12 Muajt e Ardhshëm

Prioritet i Lartë:

Prioritet i Mesatar:

Prioritetet Afatgjata:

Monitorimi dhe Vlerësimi

Si do të monitorohet progresi?

Cilët tregues do të përdoren për të matur suksesin?

Reflektimi Përfundimtar

Si do të kontribuojnë veprimet e propozuara të menaxhimit në qëndrueshmërinë mjedisore, ekonomike dhe sociale të fermës?

**BALKANS
GROW**

green resilient organic wisdom

**Co-funded by
the European Union**

KONSORTIUM I PROJEKTIT BALKANS GROW

Univerza v Mariboru

Fakulteta za organizacijske vede

ME -
- RA
- KI

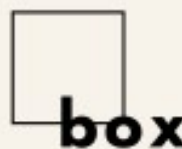
Shkolla e Mesme
Profesionale
Mihal Shabini

JU CENTAR ZA STRUČNO
OBRAZOVANJE

CRNVO
CENTAR ZA RAZVOJ NVO

Financuar nga Bashkimi Evropian. Megjithatë, pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë vetëm të autorit(ëve) dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të Bashkimit Evropian ose të Agjencisë Ekzekutive Evropiane për Arsimin dhe Kulturën (EACEA). As Bashkimi Evropian dhe as EACEA nuk mund të mbahen përgjegjës për to.